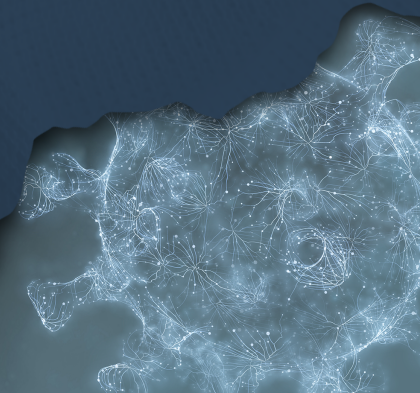

www.giyav.org.tr

**DERHEQÊ ÇÎYÊ KE
QEÇEKÎ WEXTÊ
PANDEMÎ DE PROSESÊ
PERWERDEYÎ DE
CIWÎYAYÊ DE CÎGÊRAYÎŞÊ
PÊŞNÎYAZ Û DÎDARÎYAN**

DERHEQÊ ÇÎYÊ KE QEÇEKÎ WEXTÊ PANDEMÎ DE PROSESÊ PERWERDEYÎ DE CIWÎYAYÊ DE CÎGÊRAYÎŞÊ PÊŞNÎYAZ Û DÎDARÎYAN

*"Eke nûzame perwerdeyî yo ke her kes sey pê yo est bo,
ez wazena wa o bo."*

EKÎBÊ PROJEYÎ

Berpirsiyara Projeî : Çiğdem ERTAK

Şewirmenda Projeî : Meryem ÖZDEMİR OK

Koordinatora Projeî : Ceylan PALAMUT AK

ŞÊWIRMENDÊ XEBATE Û EKÎBÊ PLANKERDIŞÎ

Emrah KIRIMSOY

Ezgi KOMAN

NUŞTOXA RAPORÎ

Yeşim MUTLU

HETKARÊ XEBATE

Yadigar DAĞ

Tuba BORAK

Ayşe EROL

XEBATA WARÎ

MERKEZÊ CIGÊRAYÎŞANÊ WARÎ YÊ SOSYO-POLÎTÎKAN

EDÎTORE

Meryem ÖZDEMİR OK

Hezîrane 2021

No rapor şumûlê Bernameyê Heqan rê Destekî û bi hetkariya Yewiya Ewropa amade biyo. Berpirsiyariya muhtewayê raporî bi temami ayidê Weqfê Hetkariya İnsani û Barkerdişî ya. Û fikranê Yewiya Ewropa û/yan zî Bernameyê Heqan rê Destekî nêmojneno.

TEDEYÎ

1.	DESTPÊK	5
2.	DERHEQÊ CIGÊRAYÎŞÎ DE	7
2.1	Hedefê Cigêrayîşî	7
2.2	Ûsulê Cigêrayîşî	7
2.3	Şumûlê Cigêrayîşî	7
2.4	Sînorê Cigêrayîşî	8
3.	MELUMATÊ PÊROYÎ	8
4.	VATEYÊ QEÇEKAN	9
4.1	Prosesê Pandemî Ser o Erjnayîşêno Pêroyî	9
4.2	Warê Perwerdeyî Ser o Erjnayîşên	11
4.2.1	Derheqê Prosesê Banderî de Melumatê Pêroyî	12
4.2.2	Prosesê Pêrwerdeyê Onlaynî de Qandê Resayîşê	13
	Perwerdeyî Wayîriya Wesayît û Malzemeyanê Elzeman	
4.2.3	Derheqê Prosesê Perwerdeyê Onlaynî de Dîyayîşî	14
4.2.4	Prosesê Perwerdeyê Onlaynî de Derheqê Têkilîyan de	18
	Dîyayîşî	
5.	PÊŞNÎYAZÊ QEÇEKAN	21
6.	ERJANYÎŞ Û PEYNÎ	23
7.	ÇIMEYÎ	26
8.	PABESTEYÎ	27
	PABESTE 1. DERHEQÊ DÎDARÎYAN DE EWNÎYAYÎŞÎ	27
	PABESTE 2. MURACATÊ MELUMATGIREWTIŞÎÛ CEWABÊ CI	28
	PABESTE 3. FORMÊ PERSAN	29

VATEYO VERÊN

Heqê resayîşê perwerdeyî qandê her kesî heqêno cihanşumûl o. Tirkîya de halê hazîrî de bitaybetî keynekan de, grûbanê serran yê cîyayan de û mintiqayanê cîyayan de estbîyayîşê krîz, pêkewtiş, şertê sosyo-ekonomîkî ûsn. sebebên ra resayîşê perwerdeyê bikalîteyî de seyyewbîniya firsendan de xeylê problemî xora estê, pandemî bî sebebê kê nê seyyewbîn nêbîyayîşî hîna vêşî bê. Raporê ke hetê UNICEFî ra Adara 2021î de weşanîyaya de yeno îfadekerdiş ke, mektebê 168 mîlyonan ra vêşêr qeçekan semedê tedbîran yê ke pandemî de gêriyayê ra serrêno ke girewteyê. Eynî raporî de ameyo îfadekeriş ke, pêroyê dinya de nêzdiyê 214 mîlyonî qeçekan, bi sewbîna yew îfade her 7 qeçekan ra 1ê cî çar ra hîrê (3/4) yê perwerdeyanê rî bi rî ra îstîfade nêkerdo.

Semedo ke wextê pandemî de resayîşê perwerdeyî de problemî yê ke qeçekî rî bi rî mendê tesbît bikerê ma bursîyeranê xo reyde dîdarî kerde û ma sey Weqfê Hetkarîya Însanî û Barkerdişî bi Projeyê Heqê Kulturî û Ziwanê Dayîke yo ke şumûlê Bernameyê Heqan rê Destekî de yo raporêne xebata warî amade kerd.

Netîceyê xebata warî mojnane ke, herçend wextê pandemî de xebatê perwerdeyî bi şeklê perwerdeyê onlaynî bidomneyê zî no şekil nebes û bitaybetî resayîşê perwerdeyî yê qeçekanê zeifan da xeylê bisînor mendo. Dîdarî yê ke bi qeçekanê ke Êlih, Dîyarbekir, Culemêrg, Mêrdîn, Sêrt, Riha, Şîrnex, Wan û tayêna kêmi Îstanbul û Mêrsîn de ciwîyenê virazeyayê de sey resayîşê înternetî, qandê perwerdeyê onlaynî kêmiya yan zî bisînoriya hacetan, lengiyê Eba TV, miyanê keyeyî de barê keynekan, goreyê rolanê cînsiyetê komelkî dest bi kar kerdena keyneke û lajekan tena qeçekî perwerdeyî ra nêkerdê dûrî derheqê ameyoxê înan de zî riskê muhîmî awan kerdê.

Hetê netîceyanê dîdarî de derheqê nê prosesî de îfadeyanê qeçekan rê, çîmanê qeçekan ra tesîrê prosesê pandemî rê zî ca deyayo. Ma waşt ke sey weqfêno ke warê heqanê qeçekan de aktîvîteyî keno û qandê resayîşê perwerdeyî qeçekanê ke grûbanê zeifan de yê rê destek dano, nê raporî de fikrê qeçekan (yê ke destek gêne) bigîrê, arêdê û pare bikerê.

Ma endamanê xo yê Heyetê muşewerewî Emrah Kırımsoy û Ezgi Koman rê seba plankerdişê xebate û awankerdişê tedeyîyan minetdar ê. Ma Yeşim Mutlu ya ke xebata raporkerdişî re destek dayo û Merkezê Cigêrayîşanê Warî yê Sosyo-polîtîkan yo ke xebata warî de hetkarî kerdê rê teşekur kenê.

Weqfê Hetkarîya Însanî û Barkerdişî

1. DESTPÊK

Heqê her keçekî esto ke perwerdeyê bikalîteyî bigîro û no heq zî temerkuzbîyayîşê dormeyê musayîşî, prosesê musnayene û perwerdeyî û materyalanê ci û peynî de kalîteyê berhemanê musayîşî îcab keno.

Derheqê Heqanê Qeçekan de Muqaweleyê NY (Neteweyê Yewbîyayeyî)

Şiroveyo Pêroyî Nu.1 (2001: 11)

Heqê perwerdeyî heqênê bingeî yê merdîman o û resayîşê perwerdeyê bikalîteyî bê îstîsna qandê her kesî heqêno cihanşumûl (universal) o. Heqê perwerdeyî, bi tabîro pêroyî, qandê her kesî perwerdeyê bêucretî ra feydevînayîşî îfade keno. Sey Vilaweka Heqanê Merdîman ya Cihanşumûl ya Neteweyê Yewbîyayeyî (NY) (m.26), Muqaweleyê Heqanê Sosyal û Kulturîyan (m.13), protokolo 1 numreyîn yo ke pabesteyê Muqaweleyê Heqanê Însanan yê Ewropa yo (m.2) Derheqê Heqanê Qeçekan de Muqaweleyê NY (m.28-29) xeylê muqaweleyê mîyanneteweyîyan de ca deyeno heqê perwerdeyî û bi no şêkil heqê perwerdeyî hetê dewletanê terafan zî gêrêno binê garantî.

Heqê perwerdeyî yo ke bi şexsiyetê, qabiliyetê, amancê averberdişê qabiliyetanê zihnî û bedenîyan reyde nêzdîra têkildar o, eynî wext de heqê perwerdeyî ra teber bi pêkardişê heqanê merdîman ra pabeste yo. No semed ra “mabênê heqê perwerdeyî û heqanê merdîman de girêdayeyîyêna muteqabil esta (Ataman, 2008: 20). Coka, heqê perwerdeyî , pêkardişê heqanê qeçekan û heqanê merdîman de wayîrê girîngiya sereke yo. Lazimî ya xebatanê dimaşıyayîş/erjneyîşê karardişê heqê perwerdeyî û resayîşê perwerdeyê bikalîteyî zî no sebeb ra vejîyenê meydan. Nê însicamî de, bi amancê heqê perwerdeyî sey mefhûmkî fam bibo çarçewaya 4A ra behskerdiş muhîm o. Na çarçewa, tena mabênê elemananê ke heqê perwerdeyî pê anê de mojnayîşê têkiliyana nêmanena, eynî wext de derheqê heqanê merdîman de mukelefiyetanê dewlete zî ana xo ver û bi heqana peywendî virazena. Çarçewaya 4A, îlaweten, derheqê pêkardişê heqê perwerdeyî de hetê hewcedarîyan ra zî nimûneyî peyda keno (Ataman, 2008: 15).

Seke tabloyê cêrinî de zî aseno û eke ma muhtewaya na xebate zî biyarê çîmanê xo ver, şumûlê çarçewaya 4A de ma eşkenê heqê perwerdeyî bitaybetî bingehe “mewcudîyet” û “şayîş-resayîş” de bierjê. Mewcudîyet bingehe de mecbur û bêucret bîyayîşê dibistane (banderîya verên) û perwerdeyê bikalîteyî îfade keno. Neya pîya semedê pêkardişê ne karan texpîsê butçe, qandê qeçekanê ke dewrê perwerdeyî de yê rê çendî û senîniya dormeyanê perwerdeyî munasibkerdiş û heqanê kedkaranê perwerdeyî sey hewcedarî dîyar keno. “Şayîş-Resayîş” zî resayîşê perwerdeyî de vernîya heme astengtanê qanûnî, idarî û finansî û heme neheqîyan girewtîş reyde tekildar o. Na mana de “şayîş-resayîş” eynî wextî de şamilbîyayîşî zî keno hewce. Sey îlawe, “şayîş-resayîş” qandê qeçekanê dewrê perwerdeyî, resayîşê perwerdeyî de sey astenganê ucet, durîbîyayîş û wextî reyde zî tekildar o.

Heqê Perwerdeyî	Mewcudiyet (Availability)	- Derheqê mukelefîyetanê heqanê insanen de texsîsê butçeya munsab - Qandê qeçekanê ke serranê mektebî de yê mektebê munasibî (hûmar û çeşit) - Mamostayî (Perwerde û Banderî, girewtîşê karî, heqê karkeran, azadiyê sendikali)
	Şayîş-Resayîş (Accessibility)	- Tasfiyekerdena astenganê qanûnî û îdarîyan - Tasfiyekerdena astenganc finansalan - Tasfiye û terifkerdena neheqîya astengdare ya resayîşî - Tesfiyekerdena astenganê ser perwerdeyê mecburî de (ucretî, durîyî, wext)
Perwerdeyî de Heqî	Şayîş-Qebulbiyayîş (Acceptability)	- Derheqê perwerdeyê qeçekan de tercihê keyeyî (bi heqanê merdîman reyde munasib) - Caardişê standardanê asgariyan (kalite, emniyet, weşîya dormeyî) - Perwerdeyê ziwani - Azadiya îfadekerdişî - Naskerdişê heqanê qeçekan
	Şayîş-Adaptebiyayîş (Adaptability)	- Azînlîk çocukları Qeçekê Kêmi (minority) - Qeçekê postsurî (Kizilderilî) - Qeçekê xebatkerî - Qeçekê macir û gêrayoxî
Heqî bi Rayîrê Perwerdeyî		- Pêkerdişê heqanê bestayanê serran - Tasfiyekerdena zewacê qeçekan - Tasfiyekerdena karkeriya qeçekan - Vernigirewtîşê leşkeriya qeçekan

Tablo 1: Çarçewaya 4A ya ke Raportoro taybet yê heqê perwerdeyî yê NY bi erjnayîşê mukelefîyetanê derheqê heqê perwerdeyî de xebitnaya.

Her çend muqaweleyanê miyaneteweyîyan de derheqê perwerdeyî de xosergirewtîşî bibê zî, goreyê raporê Neslo ke Museno: Seba Dinyaya ke Vurîyena Perwerdeyî rê Sermayegozarî ke hetê Komîsyonê Miyaneteweyî yê Finansekerdişê Firsendanê Perwerdeyî yê Globalan Êlula 2016î de weşaneyayo, “her çend hedefo peyên mektebî û perwerdeyî rê resnayîşê her qeçekî bo zî, wext ke bireso serra 2030î welatanê ke warîdatê înan kêmi yo de 3 qeçkanê ke wextê mektebî de yê ra 2in ra vêşêr do meharetanê bingeyînan nêmusê (UNICEF, 2016). Nê melumatan ra teber raporî de ca deyayo nê destkewteyan zî:

- Welatî yê ke daraxê warîdatê înan kêmi û miyanên o de qeçekanê ke demê dibistanî de yê ra tena nêmeyê înan, yê ke demê perwerdeyê miyanênî de yê çar ra yewî ra tayên vêşî yê înan eşkenê meharetanê bingeyînan bigirê.
- Wendekarî yê ke demê dibistan û perwerdeyê miyanênî de yê ra 330 milyonê înan nêeşkenê wayîrê tesîsatê perwerdeyê tewr bingeyênî zî bibê.
- Bi vêşîbiyayîşê nufusî krîz zî beno gird. Wext ke bireso serra 2030î welatanê ke warîdatê înan kêmi û miyanên o de texminî 1,4 milyar qeçek do bireso demê mektebî.
- Hûmara keynekan ya ke hetê qet dest bi mektebî nêkerdişî ra do di qatê hûmara lajekan bo.

Nê hemine ra teber yeno zanayîş ke, wextanê krîzî de, bitaybetî keynekan de, îmkanê perwerdeyî qandê heme qeçekan yeno bisînorkerdiş. Nê însicamî de, pandemiyê Covid-19î yo ke Kanuna 2019î de Çin ra vila bi û heme dinya girewt binê tesîrê xo bi sebeb ke tayên vurîyayîşî bibê û neseyyewbinî kerdî bellî. nîya nê prosesî derheqê cuya perwerdeyî ra visîyayîşê qeçekan de balantişê “neslo vindîbiyaye”yî ameyo kerdene. Raporo ke hetê UNICEFî ra Adara 2021î de weşanîyayo de yeno îfadekerdiş ke, mektebê 168 milyonan ra vêşêr qeçekan samedê tedbiran yê ke pandemî de gêriyayê ra serrêno ke girewteyê. Eynî raporî de ameyo îfadekerîş ke, hemeyê dinya de nêzdiyê 214 milyonî qeçekan, bi sewbîna yew îfade her 7 qeçekan ra lê cî çar ra hîrê (3/4) yê perwerdeyanê rî bi rî ra îstîfade nêkerdo.

Seke yeno zanayîş, Tirkîya de perwerdeyî ya rî bi rê verê are deya bado zî 23yê Adare 2020 ra tepîya heme qedemeyanê perwerdeyî de sîstemê dûrî ra perwerdeyî ama qebulkerdiş û ameyo waştene ke no proses zî ser keyepelê EBA û TRT EBA TV ra bêro ca. Adara 2020î ra tepîya ge-ge tayên qedemeyanê perwerdeyî de mektebî abîyayî labelê semedo ke pandemî nêame kontrolkerdiş û proses nêame idarekerdiş perwerdeyê rî bi rî de timûtimî peyda nêbi.

Her çend hetê Wezaretê Perwerdeyî yê Milî derheqê resayîşê perwerdeyê onlaynî de xebatê biçêştî bêre karardene zî, perwerdeyê onlaynî (dûrî ra) xeylên neseyyewbînî zî xo reyde ardî û bitaybetî resayîşê qeçekanê zeifan bi nisbetê cidî kerdî bisînor. Neya pîya semedê lengîyeyê sîstemê EBAYî, hem berdariya perwerdeyîya onlaynî hem zî senîniya ci ameya munaqeşe kerdiş.

Goreyê na çarçewa, hetê Weqfê Hetkariya Însanî û Barkerdişî ra bi 119 qeçekan reyde dîdariya na xebate ameya viraştene û waştî ke bi çîmanê qeçekan prosesê Covîd-19î de rewşê resayîşê perwerdeyî bierjîno. Ma hêvî kenê ke, raporo ke peynîya na xebate de bivejiyo wa vateyê qeçekan bo û ewnîyayîşê qeçekan wa heme xebatanê ke bi şeklê feydeyê qeçekan tewr vêşî kenê hesab de bêro xebitnayîş.

2. DERHEQÊ CIGÊRAYÎŞI DE

2.1 Hedefê Cigêrayîşî

Pandemiyê Covid-19î xeylê waranê cuye de nedîyarîkêna ke heta nika tecrube nêbîya zî bi xo ya arda. Nê prosesê nedîyarîyî qandê pîlan bile cuya xebate ra, resayîşê çîmeyanê debareyî, mîyanê keyeyî de parekerdişê barê emegî ra, heta zehmetîyanê psîko-sosyalan xeylê problemî zî bi xo ya ardê. Seke bêro texmînerdiş qeçekan rê zî bi xeylê şekîlan de tesîrêno negatîf kerdî. Bêguman, vurîyayîşî yê ke qeçekan rê tesîr kerdî ra tewr muhîman ra yewê ci hema-hema nêmendîşê sosyalbîyayîşî û qutbîyayîşê cuya perwerdeyî yo. Na xebate no hal ardo verê çîmanê xo û demê pandemiyê Covid-19î de taqîbkerdişê heqê resayîşê perwerdeyî û tesbîtkerdişê waranê probleminan xo rê sey amanc qebul kerdî.

2.2 Ûsulê Cigêrayîşî

Cigêrayîş, bi qeçekanê ke GIYAV (Weqfê Hetkariya Însanî û Barkerdişî) înan rê destekê bursê perwerdeyî dano reyde bi dîdariya telefonî ser ra ameyo ca. Xebata ke yew formê persnameyî yo awanîkerdeyî ser ra ameya ca de, semedo ke qeçekî derheqê warê perwerdeyî de ewnîyayîşanê xo îfade bikerê persê peynî-akerdeyî ameyê perskerdiş. Wexto ke xebate ameya ca, hem qeçekan ra hem zî maye û pîyan ra tesdîqo fekkî ameyo girewtene. Qeçekî yê ke nêwaştî beşdarê xebate bibê vejîyayê, nê halî de semedo ke dîdarî rê bibê îkna qeçekan rê çîyên nêameyo vatene û dîdariya plankerdî ameya qedînayîş.

2.3 Şumûlê Cigêrayîşî

Şumûlê cigêrayîşî de bi qeçekanê ke bursigirewtoxê Weqfê Hetkariya Însanî û Barkerdişîyê (GIYAV) reyde dîdarî ameyê viraştîş. Qandê xebata taqîbkerdiş û cigêrayîşî Teşrîna Peyêne ya 2020î de plankerdîşê pêroyî virazeyayê. Bursigirewtoxa yê ke beşdarê xebate bê rê derheqê muhtewa û amancê xebata taqîbkerdiş û cigêrayîşî de dazanayîşê peroyî ameyê kerdene. Şumûlê cigêrayîşî de ameyo waştene ke bireseyo 273 bursigirewtoxa. 273 qeçekan ra tayên nêwaştî dîdarî bikero û bi tayêna zî nêêşkeyayo têkilî nêroneyayo. Peynî de, komnimûneya nê cigêrayîşî 119 qeçekanê bursigirewtoxê GIYAVî teşkil kerda. Serrê qeçekan yê ke pa dîdarî bîya mabênê 7-17 ê. Dîdariyan zafane 20-25 deqa xo ver dayo. Qeçekî yê ke tewrê xebat biyê zafane, Êlih, Dîyarbekir, Culemêrg, Mêrdîn, Sêrt, Riha, Şirnex û Wan de û tayêna kêmi zî Îstanbul û Mêrsîn de ciwîyenê.

2.4 Sînorê Cigêrayîşî

Derheqê babetanê ke bi înan eleqeder ê de fikir beyan kerdiş, hem ganîyîya beşdariya qeçekan a hem qandê ney war akerdiş zî berspîrsîyarîya pîlan a. Girewtîşê fikrê qeçekan bi xeylê wasitayanê cîyayan mumkun o. Labelê semedê şertanê pandemî mumkun nêbiyo ke na xebate, waranê biemnîyetan de û rî bi rî bêro viraştîş. Coka na xebate, bi metodê dîdariya telefonî ameya ca. Ma eşkenê vajê ke no metod sînorê vêrên yê cigêrayîşî yo. Zafê dîdariyan de ameyo ferqkerdiş ke endamê keyeyî xoîfadekerîşê qeçekan rê mudaxele kerdê. Caardoxanê dîdariyan derheqê nê mudaxeleyî de maye û pî iqaz kerdê û bado qeçekan fikrê xo îfade kerdê. No sebeb ra sînoranê muhîman yê na xebate ra yew dîdariyan bi telefon viraştîş o, yanê bi nêviraştîşê dormeyê biemnîyetî caardiş o; labelê reyna zî ma fikirênê ke na xebate qandê taqîbkerdişê resayîşê heqê perwerdeyî û semedê girewtîşê fikrê qeçekan ra muhîm a.

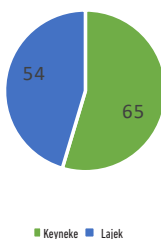
Neya pîya, şumûlê cigêrayîşî de heme bursgirewtexan reyde didarî nêvirazeyaya. Her çend fikrê hîna vêşî qeçekan girewtîş, resayîşê heqê perwerdeyî de problemanê biçêştan tesbitkerdişî de eşkeno muhîm bo zî, fikrê 119 qeçekanê beşdaran zî na mana de şayo ke çarçewayêna pêroyî bîyaro ware.

Peynî de, dîdarî bi qeçekanê grûba 13-17 serreyan hîna rehet ravêrdê. Qeçekî yê ke serrê înan 13 ra werdiyêr ê perî, goreyê grûba serre pîlan hîna çetin fam kerdê. Coka yewna sînorê na xebate zî heme grûbanê serran rê karardişê eynî formê persan o. Na mana de no tecrube, qandê awanîkerdişê xebatanê badêyînan bîyo banderîker.

3. MELUMATÊ PÊROYÎ

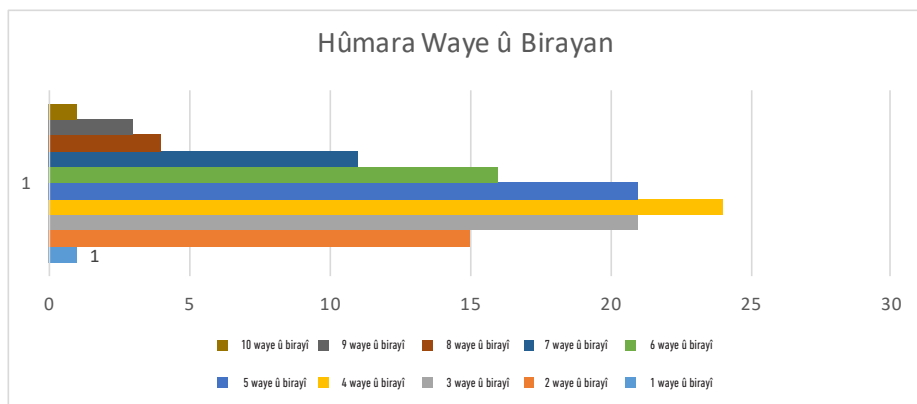
Nê beşî de taybetîyê demografîkî yê qeçekanê ke beşdarê cigêrayîşî bîyê ameyê neqlkerdene. Eke ma ewnênê vilabîyayîşê cînsîyetî, aseno ke 65ê beşdaran keyneke, 54ê ci zî lajek ê.

Vilabîyayîşê Cînsîyetan

Grafik1. Vilabîyayîşê hûmarkî yê qeçekan goreyê cînsîyetî

Resayîşê wasita û malzemeyan ê ke perwerdeyî de lazim ê de ferezîyeyê muhîmiya hûmara waye û birayan ser ra, qeçekan ê ke şumûlê cigêrayîşî de beşdarê dîdarî bîyê ra ameyo perskerdiş ke, waye û birayê înan estê, eke estê çend hebî yê. Goreyê cewaban, 119 beşdaran ra tena waye û birayê 2 qeçekan çîn ê. Yê 1 qeçekî 1 waye û bira, yê 15 heban 2, yê 21heban 3, yê 24 heban 4, yê 21 heban 5, yê 16 heban 6, yê 11 heban 7, yê 4 heban 8, yê 3 heban 9 û tê 1î zî 10 waye û birayê ci estê. Derheqê hûmara waye û birayan de grafik cêr ra deyayo.

Grafik 2. Hûmara waye û birayanê qeçekan yê ke beşdarê xebate bîyê

Eke ma ewnîyenê melumatanê ke qeçekan dayê, cewabê qeçekanê yê ke waye û birayê înan çîn ê, ê yê ke persî rê cewab nêdayo û nêzanê nêkewê mîyan, keyeyê 83 qeçekan de mabênê 6-18 serran de, ke ma eşkenê vajê demê mektebî, tewr kêmi yew qeçek esto.

4. VATEYÊ QEÇEKAN

4.1 Prosesê Pandemî Ser o Erjnayîşêno Pêroyî

Willayî zaf xirab (tesîr kerd) wakê, cuya min a mektebî qedîyê.

(Diyarbakir, 11, L (lajek))

Amancê persanê nê beşî, wextê pandemî de derheqê heyatê qeçekan yê rojaneyî de girewtîşê melumatanê pêroyîyan, cuya înan ser o tesîrê nê prosesî musayîş û nê prosesî de kamcîn meseleyan zor dayo înan famkerdiş o.

Coka qeçekan rê sey persa verên “Pandemî dewam keno. Rojêna to senî ravêrena? Ti wazenê/a bi ma pare bikerî? Ti çi wext werzenê/a? Se kenê/a? Ti pê kaman kenê/a?” ameya persayene. Eke ma ewnîyenê cewabanê nê persî ra, verê heme çi di keynekan nêwaşt cewabê nê persî bido. Qeçekan sey aktivîteyanê rojaneyan zafane ronîştîş, embazanê xo reyde tebera kaykerdiş, xebityayîşê derse, wendişê kitab/hikayeyî, kaykerdiş ûsn neql kerdê.

Ê yê ke îfade kerd ke vejîyenê teber zafane lajekî yê. Nînana pîya sey “Ez hetkarîya maya xo kena, ez pakî kena ûsn.” cewabî zî deyayê. Sey nê îfadeyî zafanê cewabanê keynekan de estê, tena yewê ci lajek o. No hal seba ke neseyyewbîniya cînsiyetê komlekî mojneno muhîm o.

Labalê no, taybetîya lajekan de ferqênê winayîni zî pîya ano: Bitaybetî warê umûmî de eke yew kar bîbo winî aseno ke, semedo ke no kar bi giranî etfê lajekan beno, lajekan ra yew qismî sey “pêrdê/kalîkdê xo rê karanê ci de hetkarî kena” îfadeyî xebitnayê. Bêguman nê cewabî musnenê ke, wexto ke resayîşê perwerdeyî yan zî dormeyê perwerdeyî ver o yew asteng bivejîyo, no asteng qandê qeçekan rolanê cînsiyetê komelkî zî ano verê çiman.

Nê binbeşî de, persê “Eke ti xo yan zî qeçekanê bînan bifikirîyê pandemî/Çorr cuya şîma rê senî tesîr kerd?” ameyo perskerdiş. Cewabê nê persî de di qeçekan îfade kerdo ke prosesê pandemî înan rê qet tesîr nêkero, di qeçekan zî îfade kerdo ke nê prosesî înan rê feyde dayo.

Hîna vêşî xo girêdayîşê perwerdeyî peyda kerd, ma qîymetê ci fam kerd.. (Mêrdîn, 13, K)

Mi rê feydedar bi. (Mêrdîn, 16, L)

Nê qeçekî yê ke cor ra behsê înan bîyo ra teber heme qeçekan îfade kerdo ke, nê prosesî înan rê tesîro negatîf kerdo. Cêr ra derheqê ney de îfadeyanê qeçekan ra nimûneyî ameyê dayiş.

Tesîro negatîf kerd wandê ma qeçekan bestîya dijîtal dest pê kerd. (Diyarbakir, 17, K)

Rîyê vîrusî ra tesîrêno xirab kerd. Waya/Birayê mi tim vejîyena/o teber. Waya/birayê min o/a bîn/e nêweşo/a la nêşkeno/a bîbo tedawî. (Şîrnex, 11, L)

Hetê psîkoloji ra dewrêno zaf çetin o, ma problemê fokusî ancenê. Prosesê pandemî de keye de bîyayîşê ma bêmantiq yeno, dewrê xo yê tewr aktîfî de ma yenê şînorkerdiş. Goreyê doneyan û statîstîkan nêvejîyayîşê ma xelet o. (Culemêrg, 17, L)

Tesîrêno zaf xirab kerd, werrekna cuya ma sey verî bîya yê. Ez nêşkena mamostayanê xo bîvîna, destê kalikê xo maçî bikera, ez xemgîn a. (Diyarbakir, 14, K)

Perwerdeyî ser o tesîrêno xaf xirab kerd, aktivîteyê sosyali hînî çîn ê. Ma nêşkenê bi embazanê xo wext ravêrnê, no zaf xirab o. (Şîrnex, 14, K)

Her çend îfadeyanê qeçekan yê ke behsê tesîrê negatîfî kerdo de sey çetîniyê psîkolojîkî, mecburiya keye de mendişî, nêşîyayîşê mektebî, sey înternet û/yan tablet, komputer wesayitanê ke resayîşê perwerdeyê dûrî de bîyê îhtîyacê bingeynî rê wayîr nêbîyayîş, nêdîyayîşê embazan sernuşteyî bivejîyê ware zî; aseno ke tayên rewşê nezerî zî benê sebeb ke qeçekî tesîrê negatîfî de bîmanê. Vernî de, ê yê ke bîxo yan zî ferdanê keyeyî ra yewî nêweşîya Covîd-19î ravêrnaya de qaxû û xemgînî bi şeklêno zelal asenê. Nimûneyê ke cêr ra deyayê ney mojnênê:

Tesîrno negatîf kerd, keye ra tayên wefat kerd, qandê ma prosesêno zaf çetin o. (Diyarbakir, 14, K)

Wexto ke ez bîya korona zaf bermaya, lingê mi saqeyê mi zaf tewayî, ez zaf tersaya.. (Îstanbul, 13, K)

Sey dîyin, prosesê pandemîya pîya bisînorbîyayîşê rewşa maddî yê keyeyan û problemê resayîşê çîmeyanê debareyan zî qeçekan rê tesîr kerdo.

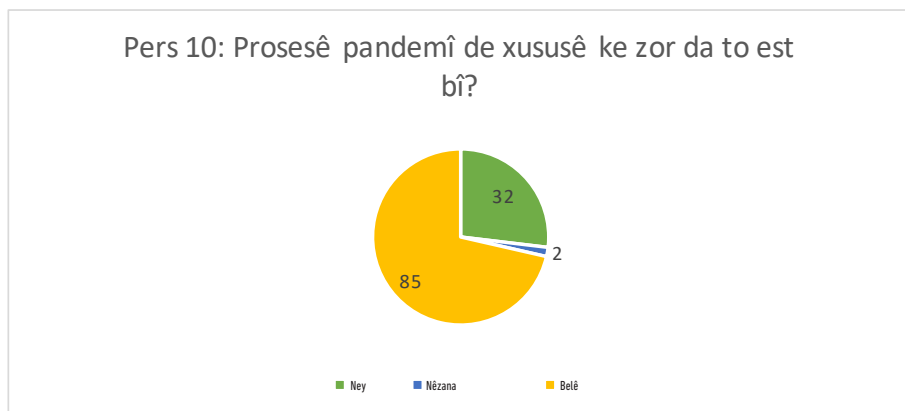
Ê yê ke rewşa ci ya ekonomîk rind a şînê dersxane. Mi nêşa şîro. (Diyarbakir, 16, L)

Hetê ekonomî ra zor da ma, kes nêxebitêno, ma nêşkenê debareyê xo bikerê, yew mangaya est bî merde. (Riha, 15, K)

Semedo ke ez nêşkena şîra mekteb û bivejîya teber qehîrîyena. Yew zî pîyê mi nêxebitêno qandê cû zî qehîrîyena. (Diyarbakir, 10, K)

Sey hîrêyin û peyên, nê binbeşî de qeçekan ra ameyo perskeriş ke gelo prosesê pandemî de xususê ke zor dayo înan esto yan çîn o, eke est bo derheqê ney de gelo ê wazenê çiyên pare bikerê yan nê. Vilabîyayîşê cewaban yê ke qeçekan dayê grafîkê cêrênî de asenê. Goreyê ney, qeçekanê beşdarî ra 32 heban îfade kerdo ke, înan nê prosesî de qet çetînî nêdiya, 2 heban cevabê nêzana/nîno vîrê mi dayo, 85 heban zî îfade kerdo ke înan nê prosesî de çetînî diya.

Grafîk 3. Vilabîyayîşê hûmarkî yê cewabê qeçekan qandê persê “Prosesê pandemî de xususê ke zor da to est bî?”

Nê prosesî de xususê ke zor dayo qeçekan tewir-tewirî yê, la aseno ke bigiranî sey problemê resayîşê perwerdeyî (nêşîyayîşê mektebî, nêrasîyîşê EBA, nêresayîşê întertet/komputer ûsn.) û bisînorbîyayîşê îmkananê sosyalbîyayîşî (teber nêvejîyayîş, embazanê xo nêdiyayîş, bi embazanê xo kay nêkerdiş ûsn.) problemî vejîyenê vernî. Ninan rê sey pabesteyî, reyna ameyo îfadekeriş ke nebesîya rewşa ekonomîke û semedê Covid-19î ra wefatkerdişê merdîman(aqrebayan) zî xususê ke zor dayo qeçekan ra yê.

4.2 Warê Perwerdeyî Ser o Erjnayîşên

‘Embazê min ê ke nêzanê EBA çî yo estê û no mi zaf keno xemgîn.’

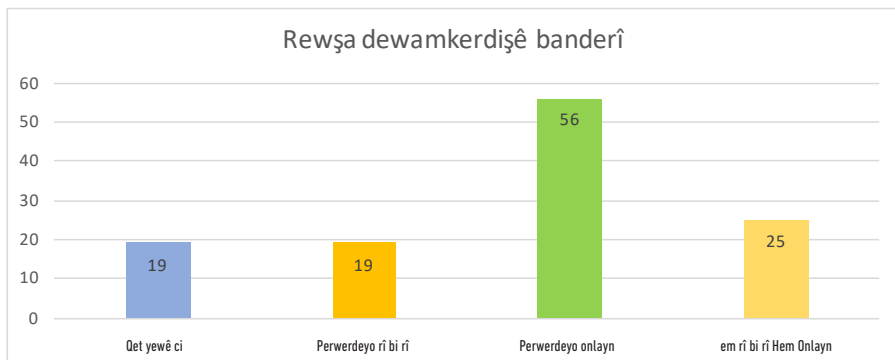
Persî yê ke nê beşî de yê, derheqê warê perwerdeyî de semedê erjnayîşanê qeçekan amade biyê. Nê şumûlî de qeçekan ra, sey senî-şîyayîşê mektebî û perwerdeyê dûrî, nê prosesî de miyanê keyeyî de pîlan ra destek girewto nê girewto, derheqê perwerdeyê rî bi rî yan perwerdeyê dûrî de fîkrê ci û nê prosesî de derheqê senîniya têkiliya bi mamostayanê ci, şarê keyeyê ci û embazanê ci persî ameyê persekerdiş. Cewabê ke nê persan rê deyyayê binê sernuşteyanê Derheqê Prosesê Banderî de Melûmayê Pêroyî, Prosesê Pêrwerdeyê Onlaynî de Qandê Resayîşê Perwerdeyî Wayîrîya Wesayî û Malzemeyanê Elzeman, Derheqê Prosesê Perwerdeyê Onlaynî de Dîyayîşî, Prosesê Perwerdeyê Onlaynî de Derheqê Têkiliyan de Dîyayîşî, ameyê erjnayîş.

4.2.1 Derheqê Prosesê Banderî de Melumatê Pêroyî

Binê nê sernuşteyî de qeçekan ra verê persê “Mekteb o senî şino?”yî ameyo perskerdiş. Zafê qeçekan nê persî rê cewabê “baş nêşino” dayo. Miyanê sebebênê ney de sey nêşayena taqîbkerdişê dersan, dersanê ganiyan de zehmet antene, ber nêgirewtene, bêriya embazanê xo kerdene estê. Sey îlawe, qeçekan neql kerdo ke, verê mabên dayene de mektebî baş dewam kerdo. Neya pîya aseno ke, bêmabên dewam nêkerdişê banderî, sewbîna yew îfadeya abîyayîş û girewtişê mekteban, qeçekan miyanê nediyarî de veradano û beno sebebê tesîrê negatîfî.

Seke grafikê cêrênî de zî aseno, zafê qeçekan yê ke şumûlê cigêrayîşî de didarî kerda banderî rê bi şeklê perwerdeyê onlaynî (dûrî ra) dewam kenê. Derheqê resayîşê perwerdeyê onlaynî de qeçekan ra melumatê roje û saetan zî amey perskerdiş, la zaftewirî ya cewaban ra asayo ke prosesê perwerdeyê onlaynî ra heme qeçekan sey pê îstîfade nêkerdo. Goreyê cewabanê qeçekan, perwerdeyê onlaynî de dersî hewteyên de mabênê 1-5 rojan û rojane mabênê 1-7 saetan de vurîyenê. No mabên de nuqtaya tewr muhîm na ya ke, sebebê dewam nêkerdişê perwerdeyê onlaynî yê qeçekan wayîrnêbîyayîşê sey EBA, internet û/yan telefon, tablet wasitayan o. Ney ra teber, Riha de yew lajeko 12 serre semedo ke hetê pîyê xo de xebitêno û Dîyarbekir de yew keyneka 14 serrî semedo ke telefonê pêrdê aye birayê ci yo ke îmtîhanê unîversîte rê amade beno xebitneno, nêşayo ke beşdarê perwerdeyê onlaynî bo.

Grafik 4. Goreyê rewşê dewamkerdişê qeçekan yê banderî vilabîyayîşê hûmarkî

Şumûlê cigêrayîşî de, qeçekan ra ameyo perskerdiş ke gelo rojê ke ê nêşinê mekteb se kenê. Bigirani qeçekan sey “kay kena”, “embazanê xo vînena”, “derse xebitêna, kitab wanena, wezîfe (yê mektebî) virazena”, “temaşeyê televizyonî kena”, cewabî ameyê girewtiş. Neya pîya tayên qeçekan zî sey “Şina kursê Qurani, Quran wanena”, “şina kar, pîyê xo rê hetkarî kena” û “maya xo rê hetkarî kena” cewabî dayê.

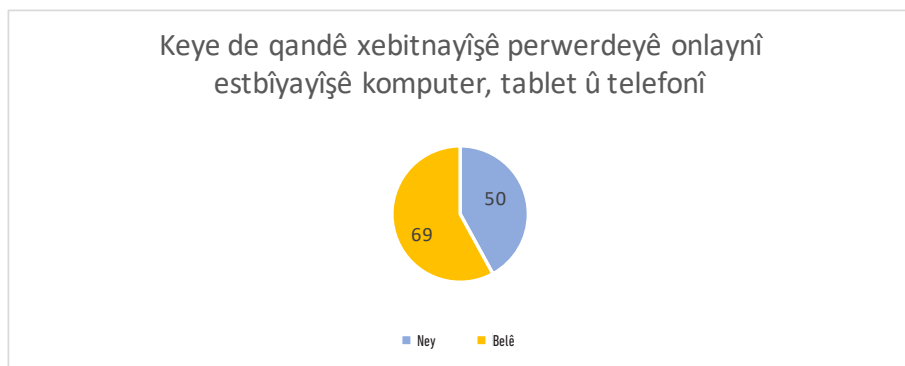

4.2.2 Prosesê Pêrwerdeyê Onlaynî de Qandê Resayîşê Perwerdeyî Wayîrîya Wesayît û Malzemeyanê Elzeman

Persî yê ke nê beşî de yê, waştô ke pêrwerdeyê onlaynî de qandê resayîşê perwerdeyî wayîrîya wesayît û malzemeyanê elzeman yê qeçekanê ke şumûlê cigêrayîşî de didarî kerdê bi erjno.

Vernî de, eke ma ewnîyenê estbîyayîşê internetî, qeçekan ra 44 heban vato keye de internetê inan çîn o, 66 heban zî vato keye de internetê inan esto. Neya pîya 3 qeçekan cewab nêdayo, 1 qeçekî zî internetê embiryanê xo ra îstifade kerd. Sey dîyin, wexto ke şeklê peywendî ameyo perskerdiş, hûmara qeçekan ya ke internetê embiryanan ra îstifade kenê bîya 3. Persê derheqê peywendî rê heme qeçekan cewab nêdayo la ê yê ke cewab dayo ra dîyar o ke, hûmara qeçekan yê ke internetê mobilî ra îstifade kenê yê qeçekanê ke internetê sabîtî ra îstifade kenê ra vêşê a. Eke ma problemê internetê mobilî û sinorê kotayan bifikirîyê aseno ke hîna vêşî qeçekî hetê perwerdeyê onlaynî ra cayênê dezavantajînî de veradeyayê.

Şumûlê nê beşî de, peynî de qeçekan ra ameyo perskerdiş ke qandê xebitnayîşê perwerdeyê onlaynî gelo komputer/tablet/telefonê inan estê yan çîn ê. Seke grafikê cêrênî de zî aseno, keyeyê 69 qeçekan de seba xebitnayîşê perwerdeyê onlaynî komputer, tablet yan zî telefon est bîyo, keyeyê 50 qeçekan de zî nê wasitayî çînê bîyê.

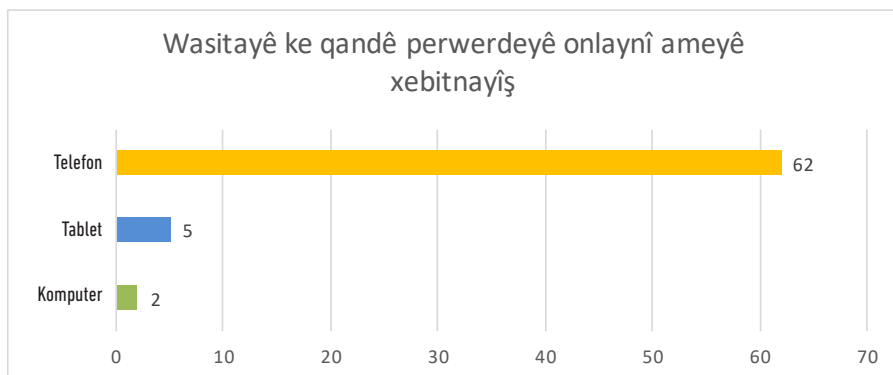

Grafik 5. Vilabîyayîşê hûmarkî yê qeçekanê ke keye de qandê xebitnayîşê perwerdeyê onlaynî komputer, tablet û telefonê ci estê yan çîn ê

Eke ma ewnîyenê wasitayanê ke qeçekan perwerdeyê onlaynî de xebitnayê ra, seke grafikê cêrênî de zî aseno, zaf kêmiyê qeçekan wayîrê sey komputer û tablet wasitayanê sabîtan ê. Wayîrîya telefonî zî seke yeno texmînkardiş yê maye û pîyan a. Wexto ke maye û pî yê ke wayîrê telefonî yê şîrê kar, bivejîyê teber ûsn. beşdarîya perwerdeyê onlaynî de qandê qeçekan risk zî vejîyeno ware. Seranserê heme didariyan de tena yew qeçekî behsê Nuqtaya Destekî ya EBAyî kerd:

Wexto ke Nuqtaya Destekî ya EBAyî bî mi şa beşdar bo. (Culemêrg, 17, L)

Grafîk 6. Vilabîyayîşê hûmarkî yê wasitayanê ke qeçekan qandê beşdarîya perwerdeyê onlaynî xebitnayê

4.2.3 Derheqê Prosesê Perwerdeyê Onlaynî de Dîyayîşî

Nê beşî de ma wêsto ke prosesê perwerdeyê onlaynî de derheqê perwerdeyî ewnîyayîşanê qeçekan bigîrê. Coka sey perwerdeyê onlaynî de bi rehetî beşdarê dersan bîyê yan nêbîyê, dersan berdar vînenê yan nêvînenê, gelo ê wazenê ke perwerde senî dewam bikero ewnîyayîş, tercih û sebebê înan ameyê perskerdiş.

Vernî de, qeçekan ra ame perskerdiş ke wexto ke semedê pandemî ra mektebî reya verên gêriyayî înan şayo beşdarê dersan bo yan nê. 113 qeçekanê ke nê persî rê cewab dayo ra 80ê ci cewabê “Ney/Nê” dayo, 33yê ci zî cewabê “E/Belê” dayo. Yê ke cewabê “E/Belê” dayo bigiranî sey wasitayanê telefon û televîzyonî ra îstîfade kerdo. Yê ke cewabê “Ney/Nê” dayo sebebê xo sey nêresayîşê wasitayanê înternet, tablet û telefoni îfade kerdo. Neya piya, qeçekî yê ke wayîrê sebebên cîyayanê zî estê. Derheqê nê sebebên nimûneyî cêr ra deyayê:

Qet beşdar nêbîya. Semedo ke qeçekê/a ci nêweş bi/î dedê mi tim şîyên nêweşxane. Mi nêşa beşdar bo. (Dîyarbekir, 17, K)

Tena yew telefon esto. (Dersî) Waye û birandê mi reyde raşt ameyên. (Wan, 9, K)

Semedo ke wasitayî çînê bî, keye de zî kes çînê bî, eke yew bibîyayên qet nêbo ez bi telefonanê înan kewtên (ders). (Dîyarbekir, 14, L)

Maya mi telefon tay dayê. (Culemêrg, 9, K)

Mi bi sebebên psîkolojîkan ra nêşa mektebî rê dewam bikero. (Dîyarbekir, 17, K)

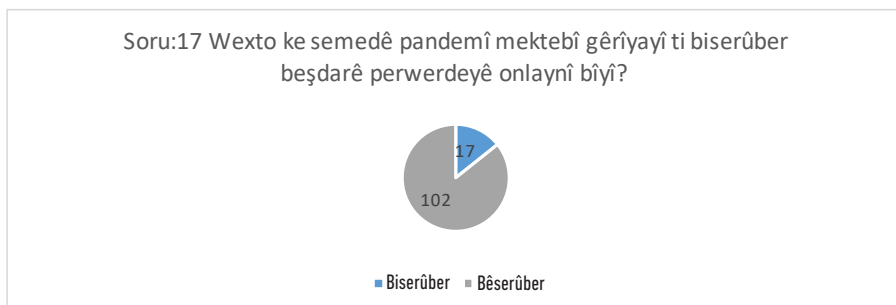
Nêzana, şîfreyê mi çîn bi coka mi nêşa beşdar bo. (Dîyarbekir, 16, L)

Sey îlaweyî, eke bişêyê beşdar bê zî aseno nisbetêno xeylê berzî de qeçekî perwerdeyê onlaynî rê bêserûber benê beşdar. Sebebên bêserûberîya beşdarî miyan de sey persê beşdarî cewabê çînêbiyayîşê înternetî û/yan çînêbiyayîşê wasitayan, nufusê keyeyî ra

vêşîbîyayîşê wendekaran, nêzanayîşê sîstemî, timûtim nêşayîşê şîyayena embiryanan, xirabeyîya televîzyonî ameyê dayîş. Nîna piya aseno ke, wexto ke derheqê perwerdeyî yan zî derheqê hetkarîya dersan de ihtîyacê qeçekan bibo, zafane hetkarîya ferdanê keyeyî ra îstîfade kerdo. Labelê tiya de çîyo muhîm, xeylê qeçekan sey destekdayoxe maye û/yan zî waya xo îfade kerda.

Na nuqta, semedo ke şertanê pandemî de vêşîbîyayîşê kedkarîya cinîyan mojnena muhîm a. Ney ra teber, çînêbîyayîşê wendiş û nuştîşê maye û piyanê tayên qeçekan sebeb biyo ke ê qeçekî destekê pîlan ra bêpar bimanê. Vêşîbîyayîşê hûmara qeçekan û semedê pandemî ra vêşîbîyayîşê barê maye û piyan zî sebebanê na bêparî miyan de yê.

Grafik 7. Vilabîyayîşê hûmarkî yê cewabanê qeçekan, qandê persê “Wexto ke semedê pandemî mektebî gêrîyayî ti biserûber beşdarê perwerdeyê onlaynî bîyî?”

Derheqê berdariya dersan de fikrê qeçekan ameyo perskerdiş. 119 qeçekanê beşdaran ra tena 26ê ci dersê înternet yan zî televîzyonî berdar vinayê. Tay qeçekan cewabê fikrê mi çîn o/ ne berdar ne zî neberdar vînena dayo la nînan ra teber heme qeçekan bi no şekla dersî neberdar vinayê. Derheqê neberdariya dersanê ke perwerdeyê onlaynî de deyenê fikrê qeçekan yê cêrênî rewşa prosesî mojnênê:

Semedo ke heqê qalîkerdişî nedeyeno. (Mêrdîn, 10, L)

Înternetê mamosta birêno, ez dersan fam nêkena. (Diyarbakir, 14, K)

Tayên ders berdar ê tayên dersî zî neberdar ê çunke nînê famkerdiş. Hema ma fam nêkerdo (mamosta) ravêreno/a dersa bîne. (Şirnex, 12, L)

Ez babetan fam nêkena. (Semsûr, 13, L)

Ma mekteb de 40 deqa ders vînenê. EBA de hema 40 deqa pirre nêbiya înternet birêno.. (Mêrdîn, 16, K)

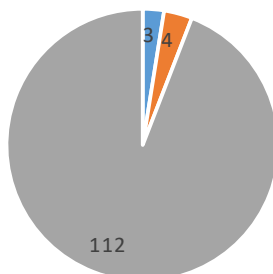
Mamostayê/a mi eynî nîyo/a. Ez çîyên fam nêkena. (Şirnex, 11, L)

Goreyê mamosta vurîyeno. Tayê ci not nêdanê tepîştîş vanê dimênê ekrani bigîrê. (Mêrdîn, 16, L)

Qeçekan ra ameyo waştene ke muqayeseyê dersanê mektebî yê rî bi rî û perwerdeyê onlaynî bikerê, xulasayê cewabnê qeçekan grafikê cêrênî de yo. Cewabanê ke nê persî rê deayê de hetê grûba serran û cînsiyetî ra ferqêno manadar çîn o. Eynî wext de, qeçekan bi nisbetêno berz de îfade kerdo ke, perwerdeyo rî bi rî hem qandê înan hem zî qandê qeçekanê binan hîna berdar o.

Pêverronayîşê senînîya wextî yo ke mekteb de û perwerdeyê onlaynî de ravêro.

■ Her di zî baş ê ■ Perwerdeyo Onlayn hîna baş o ■ Perwerdeyo rî bi rî hîna baş o

Grafîk 8. Vilabîyayîşo hûmarkî Derheqê senînîya wextî yo ke mekteb de û perwerdeyê onlaynî de ravêro de pêverronayîşê qeçekan

Qeçekan ra yewna perso bîn zî, “Perwerdeyê onlaynî to rê senî tesîr kerd?” o. Heme qeçekan nê persî rê cewab dayo. Seke grafîkê cêrênî de zî aseno, qeçekan bi nisbetêno xeylê berz a, îfade kerdo ke perwerdeyê onlaynî inan rê tesîrêno negatîf kerdo.

Pers 20: Perwerdeyê onlaynîto rê senî tesîr kerd?

■ Pozîtîf ■ Negatîf ■ Tesîr Nêkerd ■ Fikrê ci çîn o

Grafîk 9. Vilabîyayîşê hûmarkî yê cewabanê qeçekan yê persê “Perwerdeyê onlaynî to rê senî tesîr kerd?” rê

Her çend, tayên qeçekan bi cewabanê sey “Semedê nêweşî ra ez xo keye de hîna biemnîyet hîs kena”, “çînêbîyayîşî ra rindêr o.” derheqê perwerdeyê onlaynî de fikranê pozîtîfan îfade kerdo zî, qandê zafê qeçekan, beşdarê dersan nêbîyayîş, embazanê xo reyde wext nêravêrnayîş, problemê sistemê EBAyî, wayîrê internet û malzemeyanê hewcedaran nêbîyayîş sey sebebanê tesîrê negatîfî ameyê qebulkerdiş.

Cêr de ca deyayo fikranê qeçekan yê ke tesîrê perwerdeyê onlaynî sey negatîf îfade kerdo.

Ganî ez bi embazanê xo temas nêkera, ez nêzana ke senî kay bikera. Tena bi telefona qalîkerdîşa zî çiyên fam nêbeno. (Dîyarbekir, 12, K)

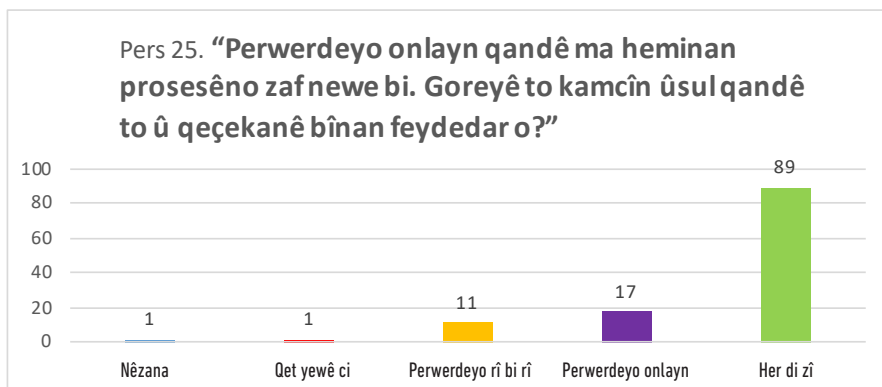
Ez nêşkena beşdarê dersan ba, waye û birayanê mi ra dore(sira) nîna mi. (Culemêrg, 10, L)

Qet feydeyê ci nêbi, seke wextê mi veng ravêro. (Mêrsîn, 17, K)

Mi heyatê rojaneyî de telefon nêxebitnayên, nika zî timûtim telefon xebitnena. Dersanê ke ez xeylê serkewte bîya hinî neêşkera viraza, wexto ke ez bi telefon beşdarê dersan bena ez hîşkera ke ez derse nêkena suc kena. (Dîyarbekir, 17, K)

Ez emser şîna (sinifa) heşt. Ez nêşkena biba tewrê EBA, (îmtîhanê) LGSyî rê nêşkena bixebitîya. (Dîyarbekir, 13, L)

Pêrsê “Perwerdeyo onlayn qandê ma heminan prosesêno zaf newe bi. Goreyê to kamcîn ûsul qandê to û qeçekanê bînan feydedar o?” rê seke grafîkê cêrênî de zî aseno, zafê qeçekan cewabê perwerdeyê rî bi rî dayoz.

Grafîk 10. Vilabîyayîşê hûmarkî yê ûsulê perwerdeyî yo ke qeçekan feydedar vînayo

Eke ma ewnîyenê sebebênê ney ra, wayîrêbîyayîşê înternetî û malzemeyanê hewcedarana pîya, mamosta û embazanê xo nêvînayîş, bi îfadeyenê bînî ya ihtîyacê sosyalbîyayîşî vejîyeno verê ma. Îlaweten, qeçekan de derheqê embazanê xo yê ke nêşkenê beşdarê perwerdeyî bê de hişyarî û waştîşê seyyewbînî zî xeylê muhîm ê.

Qandê EBAyî îmkanê tayên wendekaran nêbîyên. Labelê eke perwerde rî bi rî bo herkes eşkeno bibo beşdar. (Sêrt, 14, K)

Mi şayên mamosta û embazanê xo bivîno. (Dîyarbekir, 12, L)

Eke ma bibê tewrê dersanê ganîyan hîna baş o. Labelê 3 waye û birayana, malzeme çîn o ma do senî bibê tewrê dersan. (Dîyarbekir, 16, K)

Eke rî bi rî bîyayên hewcedarîya ma ya înternetî do nêbîyayê. Verê cuya mi de tena dersê mi estîbî. (Culemêrg, 13, K)

(perwerderîyê rî bi rî de) Cayê ke ma fam nêkerdê ma eşkenê bipersê. (Şîrnex, 13, K)

Nê binbeşî de peynî de, hetê rehet û çetînî yê perwerdeyê onlaynî amayê perskerdiş. %80 ra vêşêrê qeçekan yê ke beşdarê cigêrayîşî biyê îfade kerdo ke, nê prosesî de çîyê ke zor dayo înan estê. Tayê qeçekan nê persî rê sey matematîk, îngilizkî û fen bi nameyê dersan cewab dayo, tayê qeçekan zî sey problemê resyîşê internetî, wayîrê malzemeyan nêbiyayîş, dersan fam nêkerdiş û beşdarê dersan nêbiyayîş problemî îfade kerdê. Cewabî goreyê serran û cînsiyetî ameyê erjneyîş la derheqê meseleyanê çetînan de fêrqu manadar nêasayo. Wexto ek derheqê hetanê rehetan yê perwerdeyê onlaynî de cewabê qeçekan ameyê erjneyîş, nême ra vêşêrê qeçekan tu hetê rehetî yê prosesê perwerdeyê onlaynî ra behs nêkerdo. Labelê tayêna kêmi qeçekan, behsê hetanê rehetan yê nê prosesî ra behs kerdo. Derheqê ney de îfadeyê qeçekan cêr de yê:

Wexto ke ez timûtim keye de bena ez eşkena seba YKS (îmtihan) hîna vêşî biba amade. (Diyarbakir, 17, K)

Goreyê mi zaf rehet bi, mi bi dergbiyayîş televîzyon ra goşdarîya dersan kerdên (Sêrt, 11, L)

Mi şa xo rê hîna vêşî wext abirno. (Diyarbakir, 17, K)

Qandê mi keye de mendiş rind bi. Wexto ke ez şîyên mekteb ez qefilîyayên. Keye ra beşdarê dersan biyayîş hîna rind o. (Culemêrg, 9, K)

Serê sibayî de nêwerîştîş mi rê rehet bi. (Diyarbakir, 11, L)

4.2.4 Prosesê Perwerdeyê Onlaynî de Derheqê Têkilîyan de Dîyayîşî

Persê ke nê beşî de yê wazenê ke teberê cuya perwerdeyî ya qeçekan de, tecrubeyanê înan û eke bibê vurîyayîşê têkilîyanê ke keye, embaz û mamostayan reyde yê fam bikerê. Nê şumûlî de qeçekan ra vernî de, persê “Prosesê perwerdeyê onlaynî de, keye de biyayîş senî bi?” ameyo perskerdiş. Nême ra kêmerî qeçekan îfade kerdo ke, nê prosesî de keye de mendişî înan rê tesîr nêkerdo yan zî tesîrêno pozîtîf kerdo. Sernuşteyî yê ke goreyê cewabanê qeçekan vejîyayê bernî, “malbata xo reyde wext ravêrneyîşî ra memnun biyayîş” , “xo nêweşî ra pawitiş” û “waye û birayanê xo reyde kay kerdîş” ê. Nême ra vêşêrî qeçekan zî îfade kerdo ke keye de mendişî înan rê tesîrêno negatîf kerdo. Qeçekanê ke daxilê na grûbê zafane, sey îfadeyanê “ecizkerdox”, “fetisnayox”, “çetîn” xebitnayê û bi cumleyanê sey “embazanê xo, mamostayanê xo nêvînayîş”, “ma çîyên nêvîna ke bikerê” terîf kerdo. Labelê nînan ra teber zî qeçekî yê ke tesîrê negatîfî yê proses ra behs kerdo estê û derheqê ney de nimûneyî cêr de deyayê. Nê nimûneyî semedo ke riskanê prosesê pandemî û riskî yê ke tewr pandemî ra tepîya bivejîyê ware û eindbiyayîşê qeçekan rê tesîr bikerê mojnênê bitaybetî muhîmî yê.

Ma musateyê waye û birayana timûtim têhet biyayîşî nêbi: semedo ke ma heme wayîrê sewbîna karakteranê ma timûtim munaqeşe kenê. Mi de qet hetêno pozîtîf çîn bi. (Diyarbakir, 14, K)

Keye ra ê yê ke korona ravêrna estî bî. Coka embiryanan û embazan ma xo mîyan ra vetên. (Êlih, 9, K)

Cuya mi de zaf çî vurîya mi şayên bi embazanê xo derse bikerdên. Wexto ke sîstemê EBA xeripîyayên mamostayan ma derse ra vetên. Ez mecbur mendên ke karê keyeyî bikera û derse bixebitîya. (Culemêrg, 13, K)

Keyeyê ma de 1 oda 1 salone esta, ez yew keyneka, bi biraranê xo eynî oda de manena. Ez nê halî ra tayên nerehet a, ez musate nîya ke biraranê xo ya timûtim eynî ca de bimana, embazê birarandê mi yenê ma tim pêmiyan de yê nêbeno, hereket û qalîkerdişê camêrdkî benê, embazê min ê keynekî çin ê ez zaf nerehet bena. (Diyarbekir, 14, K)

Seke ez hepisxane de ba dîwarî ameyên mi ser. Ez zaf vêşî eciz bîyên. (Mêrdîn, 16, K)

Mî perwerdeyê onlaynî ra çîyên fam nêkerd. Ma zaf gêrayî EBA la ma nêvîna. Mavajî ez waye û birayanê xo reyde zaf lej kena, psikolojîyê mi herimya. (Diyarbekir, 12, K)

Ez zaf eciz bena. Ge birayê min o pîl ge birayê min o qij (şenik) tewrê EBA beno dore (sira) nîna mi (Şirnex, 11, L)

Semedo ke ma timûtim keye de benê, eke çîyêno ke ma bikerê çin bo ma yewbînan wenê. Ma heme, kalikê min o ke nêweşî zî mîyan de, timûtim mîyanê yew munaqeşe de yê. (Diyarbekir, 17, K)

Badê cû zî, persê “Prosesê perwerdeyê onlaynî de, eke est bê, mîyanê keyeyî de cuya pîlan yê ke xebitênê vurîyayîşên bi? (şîyayîşê karî, sererastkerdena karanê keyeyî, bi to eleqeder bîyayîş ûsn), “Eke vurîyayîşî bî, vurîyayîşê senîni bî?” ameyê perskerdiş. Nê persî de tayên qeçekan sey “vurîyayîşên nêbî yan zî vurîyayîşê pozîtîfî bî” cewabî dayî. Qeçekanê ke cewabê pozîtîfî dayê ifade kerdo ke, têhetbîyayîşê heme keyeyî rind o û hetê pandemî ra keye de mendîş hîna baş o. Labelê tiya de çîyo hîna muhîm o yo ke, %65ê qeçekan nê persî rê cewabo negatîf dayo. Qeçekanê ke cewabo negatîf dayo û sebebê ci zî dîyar kerdo ra (hema-hema) hemine ifade kerdo ke, semedê pandemî ra endamê keyeyî nêşkenê bixebitîye û coka keye problemanê ekonomîkan anceno. Şirnex de keynekêna 11 serrî na negatîfî, sey “miqatkerdişê birayê xo rê mecbur mendîş” ifade kerdo.

Mabênê cewabdayoxanê persê “Perwerdeyê onlaynî de têkiliya to bi mamostayan senî bi?” ra 21 qeçekan cewabê “Lengîyeyî bî”, 49 qeçekan cewabê “vurîyayîşên nêbî”, 16 qeçekan cewabê “hîna baş bî” û 28 qeçekan zî cewabê “hîna xirab bî” dayo. Nê persî rê keynekêna 10 serrî ya ke Diyarbekir de ciwîyena cewabê “Ez qet tewrê EBA nêbîya” dayo, nê cewabî diyarkerdiş zî muhîm o.

Sewbîna yew pers “Perwerdeyê onlaynî de to bi mamostayanê xo reyde dayîş-girewtîşê agahî de problemî antî?” yo. Qeçekanê beşdarî ra (hema-hema) nêmeyê ci problem ifade nêkerd, nêmeyê bîni zî bi giranî sey birîyayîşê sistemê EBA, nêxebityayîşê intrnetî, nêantişê telefonî problemî yê ke çîmedarê sistemî yê ifade kerdî.

Ney ra teber, cewabê ke qeçekan nê persî rê dayê derheqê sistemê perwerdeyê onlaynî û têkilîyanê mamosta-wendekar yê nê nê sistemî de doneyanê muhîman danê.

Belê. Tayên mamostayanê ma tewrê EBA nêbîyên. Û mamostayî qet nêwazenê wendekaran fam bikerê. (Diyarbekir, 16, L)

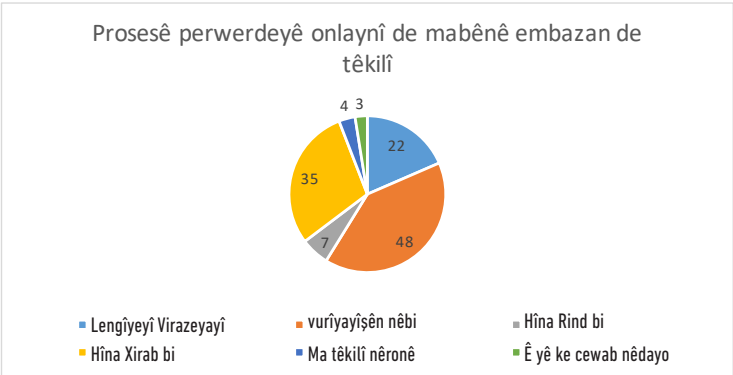
Belê. Ez mamostayan nas nêkena û tersena. (Wan, 16, K)

Belê. Dersê ganî xirab bî, têkilî rind nêbî. Mamostayê/ya mi rind dayê famkerdiş la sistem rind nêbi. (Êlih, 10, O)

Peynî de, qeçekan ra persê “prosesê perwerdeyê onlaynî de embazanê înan reyde senîniya têkilî” ameya pers kerdiş. Grafiko cêrên cewabê nê persî mojnenê. Cewabanê nê persî miyan de, qeçekêno ke teşîsê Covid-19 î girewto û hetê embazanê xo ra maruzê hurdivînayîşî mendo xeylên muhîm aseno.

Wexto ke ez şîyên hetê înan ez qewirnayên. Semedo ke ma bîbî vîrus. (Êlih, 9, K)

Grafik 11. Vilabîyaşo hûmarkî yê prosesê perwerdeyê onlaynî de mabênê embazan de derheqê senîniya têkilîyan yê qeçekan

5. PÊŞNÎYAZÊ QEÇEKAN

Bi mi ke qeçekî zanê do se bikerê. Bi mi ke wa pîlî dîqet bikerê. (Diyarbakır, 14, K)

Persê nê beşî semedo ke derheqê perwerdeyê onlaynî de û bi pêroyî prosesê pandemi de pêşniyazê qeçekan bigêriyê ameyê perskerdiş. Qeçekan ra vernî de, persê sey “Eke ti bîyayên to prosesê perwerdeyê onlaynî senî serûber kerdên? To waştên se bikerê? To çi çî vurnayên?” ameyê perskerdiş.

Grafik 12. Vilabîyayîşê Hûmarkî yê qeçekanê ke derheqê serûberkerdena perwerdeyê onlaynî de fikrê xo vatê

Seke grafikê corênî de zî aseno, bê 15 qeçekanê ke nêwaştî cewab bidê yan zî derheqê nê persî de fikrê înan çîn o, 104 qeçekan derheqê serûberkerdena prosesê perwerdeyê onlaynî de fikrê xo pare kerdê. Eke ma derheqê serûberkerdena prosesê perwerdeyê onlaynî de ewnîyênê fikranê qeçekan ra aseno ke, semedê kaxuyanê nêweşî ra, tayên qeçekan derheqê nê prosesî de memnûniyetê xo îfade kerdî. Tayên qeçekan hetê dewamkerdişê perwerdeyê onlaynî ra, tayên hetê perwerdeyê rî bi rî ra, tayên zî hetê prosesêno tîmîyanî ra fikrê xo îfade kerdê. Labelê aseno ke, zafê qeçekanê ke nê persî rê cewab dayî prosesê perwerdeyê onlaynî ra memnûn niyê û derheqê ney de pêşniyazê înan estê.

Seke îfadeyê cêrênan ra zî do bêro famkerdiş, nê pêşniyazan de sey “serûberkerdena pandemi û perwerdeyî de fikrê qeçekan girewtiş”, “semedê kêmbîyayîşê şertanê ekonomîkan ra caardişanê bêdaletan wedariten” û “semedo ke perwerde bikalîte û rî bi rî dewam bikero tedbîranê munasiban girewtiş” sernuşteyî vejîyenê vernî.

(Eke ez bîyayê) Verê mi do heme wendekaran ra bipersayê. Kamî, kamcîn perwerde waşt do tewrê ey bîyayê. Mi do saetê dersan goreyê ey serûber kerdên (Mêrdîn, 12, K)

Mi do heme qeçekan rê înternet, tablet bidayên. Mabênê qeçekan de abirnayîş kerd tayên rê da tayên rê nêda. (Riha, 13, K)

Wa îmkanê mi zî bibo ez zî tewrê dersan ba. Peynî de nêmana. Wa her keyeyî rê hetkarî bibo û her kes tewrê dersan bo. (Diyarbakır, 10, K)

Eke îmkanê mi bibîyayên mi do mamostayê ke zanê ders vajê wezîfedar kerdên. Mi do qeçekan rê tablet bidayên. Mi do înternet vilakerdên. (Mêrdîn, 16, L)

Mi do verê her kesî rê hetkarî bikerdên, serê sirayanê sinife de camî ronayên, ma do tenefusan de bimesafe bîyayên. (Êlih, 10, L)

Şumûlê nê beşî de qeçekan ra sey persê diyînî, “Pandemî dewam keno. Semedo ke ti û/yan zî qeçekê bînî nê prosesî biemnîyet, biweşî, bihuzur û rehet ravêrnê gelo pêşniyazê to estê?” ameyo perskerdiş. Bê 10 qeçekanê ke cewabê înan, “nêzana”, “qet nêfikirîyaya”, “pêşniyazê mi çîn o” ê, 109 qeçekan derheqê nê persî de fikrê xo îfade kerdê. Derheqê nê persî de qeçekanê ke pêşniyazê xo îfade kerdê zafane sey “wa rîpêş xo ya kerê, wa nêvejîyê teber, wa mesafe û hijyenî rê dîqet bikerê, wa nêweşî biqedîyo, wa teqez aşî bivîneyo” pêşniyazî îfade kerdê. No hal sey daraxê qaxudê qeçekan yeno fam kerdiş. Pêşniyazê ke hûmara ci hîna kêmiya zî zafanê sey nîşaneyê resayîşê perwerdeyî de nêseyewbîniya firsendan eşkenê bêre erjneyîş.

Goreyê mi wa qeçekî dersan rê, mektebî rê hîna vêşî wext abirne. Mamostayî hende wext nêabirnenê, ganî ma îmkananê xo bîxo peydakerê . (Diyarbakir, 17, K)

Ganî îmtihanî zor nêdê wendekaran, ganî bêro fikirîyayîş ke wendekarî nêeşkenê bibê tewrê dersanê ganîyan. (Riha, 15, L)

Mi do tablet, komputer bidayên, dersî gîna biplan bikerdên. (Mêrsîn, 17, K)

Kes eşkeno vajo ke tayên qeçekan zî derheqê sosyalbîyayîşî û kay de pêşniyazê xo îfade kerdê. Qeçekî yê ke na grûbe de yê goreyê qeçekanê ke behsê perwerdeyî de nêseyewbîniya firsendan kerdo ra qijî (şenikî) yê.

Mavajî semedo ke qeçekî qet eciz nêbê mi do mîyanê keyeyan de parkê hurdî viraştên. Malzemeyê kay bidayên, înan zî kay kerdên û bîyên zerriweş. (Diyarbakir, 12, K)

Semedo ke qeçekî eciz nêbê, mi înan ra persî pers kerdên. (Sêrt, 11, L)

Peynî de, qeçekan ra persê “Çiyêno ke şîma îlawe bikerê esto?” perseyayo. Her çend nê persî rê zafê qeçekan cewabê “Çîn o” dayo zî, semedo ke halê qeçekan bimojno cewabanê înan binê hîrê sernuşteyan de arêdayîş mumkun o.

Goreyê ney:

1. Tayên qeçekan îlawe kerdo ke, ê wazenê mektebî abiyê. Dîdarîkerdoxan ra yewî cewabê “Ez wazena mektebî teqez abiyê, bi temaşekerdena televizyonî psikolojiyê mi herimîya” dayo. No cewab semedo ke senîniya halê qeçekanê ke waranê perwerdeyî ra û cayanê sosyalbîyayîşanê tewr bingeyînan ra mehrûm mendê diyar keno muhîm o.
2. Cewabanê sewbîna yew grûbe de zî nebesiyê îmkananê ekonomîkan vejîyenê vernî. Hetê ra qandê resayîşê heqê perwerdeyî qeçekî yê ke tablet, internet wazenê estê, hetê bînî ra zî qeçekî yê ke pîyê înan hepîsxane de yê û coka zî wayîrê îmkananê ekonomîkan niyê estê. Mesela, yew dîdarîkerdoxî persê “Çiyêno ke şîma îlawe bikerê esto?” rê cewabê “Pîyê hepîsxane de yo û maya mi nêresena faturayan no zî zaf zor dano mi” dayo. Ê yê ke maye û pîyê înan hepîsxane de niyê zî nê persî rê sey “Ma rê hetkarî bikerê, tablet bidê, çinayê (kincê) mi çîn o”, “Ez malzemeyanê mektebî, defter û qeleme wazena” cewabî dayê.
3. Mumkun o kes vajo ke, qeçekanê grûba peyên de derheqê pandemî de qaxuyê înan vejîyeno vernî. Eke qeçekî yê ke persê peyênî de çiyê îlawe nêkerdo daxil nêbê, nê persî rê 23 qeçekan cewab dayo û înan ra 5in îfade kerdo ke, ganî her kes rîpêş xo ya kero, ganî merdimî bitedbîr bê û ê yê ke rîpêş nêkenê xo ya wa înan rê ceza bibirneyo.

6. ERJNAYÎŞ Û PEYNÎ

Eke nîzamê perwerdeyî yo ke her kes sey pê yo est bo, ez wazena wa o bo.

(Mêrdîn, 16, K)

No cigêrayîş bi destekê “Bernameyê Hetkariya Heqan Projeyê Piştîdayîşê Rêxistinên Heqanê Merdîman” de yo ke hetê Weqfê Barkerdene û Hetkariya Însanî ra yeno caardene, bi beşdariya 119 qeçekan yê ke bursiyerê GIYAVî yê virazeyayo. Cigêrayîşî waşt o ke, hetê heqê perwerdeyî û resayîşê perwerdeyî de fikrê qeçekan sey bingeh fam bikero. Goreyê nê amancî qeçekan ra derheqê resayîşê perwerdeyê onlaynî û senîniya perwerdeyî de, derheqê problemanê resayîşê perwerdeyî û sebebên nê probleman de û prosesê perwerdeyê onlaynî de derheqê tekiliyanê keye, mamostayî û embazan de persî ameyê perskerdiş. Îlaweten, qeçekan ra derheqê nê meseleyan de pêşniyazê ci zî ameyê perskerdiş ke wa fikrê înan tayêna biasê. No beş erjnayîşê doneyanê ke xebate de kewtê dest rê abiriyayo.

Vernî de, eke ma doneyanê xebate hetê heqê perwerdeyî yê qeçekan ra bierjnê, netîceyo bingeyî yo ke vejîyeno ware perwerdeyê onlaynî rê bi şêklêno kaliteyî nêresayîşê qeçekan o. Sebebê nê netîceyo tewr muhîm, qeçekanê beşdaran de û/yan zî endamanê keyeyî yê ke şumûlê xebate de fikrê înan ameyê girewtene de semedê resayîşê perwerdeyî malzemeyî çîn ê/nebes ê. Ney ra teber, qeçekî yê ke keyeyê înan de înternet o sabît çîn o û yê ke keyeyê înan de dewrê mektebî de qeçekî zaf ê resayîşê perwerdeyî de çetînî ancenê. Îlaweten yeno fam kerdiş ke, qeçekî yê ke tewrbîyayîşê perwerdeyê onlaynî rê fikrê pozîtîfî îfade kerdê ra zafê ci bêserûber tewr benê û usûlê perwerdeyê onlaynî zî neberdar vînenê. Eke ma kaxuyanê pandemiyê Covid-19î tebera tepêşê, zafê qeçekan mekteban de perwerdeyê rî bi rî tercîh kenê. Sebebên nê tercîhî yê tewr muhîman ra yew zî ihtiyacê sosyalbîyayîşê qeçekan o. Hetê bîni ra, qandê qeçekan fam nêkerdişê perwerdeyê onlaynî, problemî yê ke taqîbkerdişê dersan de vejîyenê û nêresayîşê qeçekan zî sey sebebên bînan vejîyenê ware.

Teberê problemanê resayîşê perwerdeyî de, netîce yo ke na xebate de vejîyayo ware, halê qeçekan tewir sebeb an binê tehlukayê xerîpîyayîşî de yo. Nê sebeb an ra verên, semedê wayîrnêbîyayîşê şertanê sosyalbîyayîşî ra tenabîyayîşê qeçekan o. Semedê pandemî ra bêkarmendişê endamanê keyeyî, problemê resayîşê çimeyanê debarî û nebesîya şertanê ekonomîkan qeçekan ser o tesîrêno psikolojîk yo negatîf viraşt o, no zî yewna sebeb o. Bi nê sebebîya nêzdî ra tekildar aseno ke, semedo ke nêşkenê dewamê perwerdeyî bikerê keynekî miyanê keyeyî de endamanê keyeyî rê “hetkarî” kenê, lajekan zî dest bi karî kerd o. No hal demê ameyoxî de perwerdeyî ra visyayîşî ya piya riskê karkeriya qeçekan û serranê hurdîyan de bi zor a zewacî zî vjeno ware.

Nê erjnayîşê pêroyî ra dima, goreyê çarçewaya ke beşê destpêkî de derheqê perwerdeyî de amêbî dayîş, eke peynîyê cigêrayîşî verê tehsîsê butçe yê pandemiyê Covid-19î ser ra bêrê ernjayîş, butçeya MEBî (Wezarete Perwerdeyî yo Mîlî) ya serra 2020î 125 mîlyar û 397 mîlyon TLyî bî, serra 2021î ke pandemî dewam kerdên butçeya Wezarete sey 146 mîlyar û 920 mîlyon TL bîya dîyar kerdene (KESK,2020). Her çend butçeya MEBî de vêsîbîyayîşêno reqemkî biaso zî, goreyê butçeya pêroyî nisbetê na butçe %10,69 o. No nisbet qandê serra 2020î %11,45 o (e.c). No semed ra, halê krîzî yo ke resayîşê perwerdeyî hende bîyo çetin de, vêsînêkerdişê butçeya perwerdeyî derheqê temînkêrdîşê îmkananê perwerdeyî de bi mukelefîyetê dewleta tezaad virazeno.

Derheqê butçe abirnayîşê perwerdeyî de behsêno bin zî, bi erjnayîşê doneyanê mesrefanê perwerdeyî yê keyeyan de vejîyeno ware. Rapore Pîya-Îdarekerdiş û Fînansmanê Perwerdeyî û Taqîbkerdişê Perwerdeyî yo ke hetê Înisîyatîfê Reformê Perwerdeyî ra amede bîyo de

(2020:45) nê tesbîtê muhîmî rê ca deyayo: “Semedo ke Tirkîya de mesrefanê keyeyî miyan de para mesrefanê perwerdeyî vêşî ya û rewşa sosyo-ekonomîk û serkewtişê wendekaran de têkilîyên esta, hewceyo ke qeçekî yê ke hetê sosyo-ekonomî ra dezavantajîni yê bêrê finansekerdene. Badê pandemiyê Covid-19î beno ke na hewcedarî biya vêşî.” Goreyê nê tesbîtî, şumûlê na xebate de Wezaretê Perwerdeyî rê muracatê melumatgirewtişi ameyo kerdene.

Muracat û cewabo ke muracat rê deyayo Pabeste 3 de şeno bêro vînayene.

Cewabo ke muracatê melumatgirewtişi rê deyayo de, derheqê persanê sey “koti de û çend qeçekan rê tablet biya vila”, “perwerdeyê rî bi rî de û perwerdeyê onlaynî de malbîyayîşê yew qeçekî” û “hetkarîya madî û xizmetî ya ke het Wezaretî ra ameyo dayene” de doneyî pare nêbîyê, tena vera adresa ebadestek.meb.gov.tr raçarnayîş bes vîneyayo. Melumatê ke nê keyepelî ser ra yenê parekerdiş . Neticeyê ke bi binge-yê statistîkanê nufusî yê TUIK 2019î de û goreyê herêman pêveronayîşê nufusî yo ke wextê perwerdeyî de yo vejîyayê tabloyê cêrênî de sey kilmekî ameyê diyarkerdene.

HERÊME	Nufusê mabênê 5-18 serran	Hûmara Nuqtayanê Destekî yê EBA	Nisbet
Deryaya Siya	1.336.474	2.249	16
Deryaya Miyanên	2.239.040	2.687	12
Ege	1.771.997	2.045	11
Anadoluya Miyanên	2.519. 398	2.421	9
Anadoluya Rojhelatî	1.481.697	1.270	8
Marmara	4.632. 915	3.546	7
Anadoluya Başûrê Rojhelatî	2.550.150	1.375	5

Tablo 2: Nisbetê Hûmara Nuqtayanê Destekî yê EBA Herêman de nufusê 5-18 serreyan rê

Wezîrê perwerdeyê milî Ziya Selçukî îzahato ke 2yê Êlula 2020î de kerdo de derheqê Nuqtayanê Destekî yê EBA de wina vato: “Semedo ke wendekarê ma yê ke keyeyê inan de îmkanê tewrbîyayîşê perwerdeyê onlaynî çin o feyde bivînê ma mekteb û dezgehanê xo de nuqtayê destekî yê EBA awankerdi.” Seke tabloyê corênî de zî eşkera aseno, mabênê nufusê qeçekan û hûmara nuqtayanê destekî yê EBA yê ke herêman de awanbîyê de nisbetêno rast çin o. Na xebate de, şumûlê didariyanê ke bi qeçekan ameyê viraştene de tena yew qeçekî/e îfade kerdo ke ey/aye nuqtayanê destekî yê EBA ra îstîfade kerdo. Derheqê prosesê awankerdişê nuqtayanê destekî yê EBA de zî melumatê zelalî çin ê ke, kes bizano goreyê kamcin kriteran nê nuqtayî ameyê awankerdiş. Herêmanê ke nufusê qeçekan vêşîyo de (TUIK, 2020) hîna kêmi awankerdişê nuqtayanê destekî yê EBA, seke çarçewaya 4Ayî de ameyo diyarkerdene, no caardişê wezaretî bi wedaritişê astenganê ke derheqê resayîşê perwerdeyî de yê tezad virazeno.

Her çend resayîşê perwerdeyî de /kêmi/neseyyewbînî dewam bikerê, pandemi hema nêgêriyo binê kontrolî zî lê Adara 2021î de badê kombîyayîşê kabîne de îzahatê prosesê normalîzasyonê bikontrolî yo neweyî ame kerdene û qerarê destpêkerdişî yê perwerdeyê rî bi rî ame girewtene.

Çarçewaya nê qeraran de, wilayetî goreyê çar grûbanê riskî yenê erjanyîş. Nê serebûtan ser ra, bi îzahatê Wezaretê Perwerdeyî yê Milî yo ke tarixê 2yê Adare 2021 ra tepîya heme dezgeyanê perwerdeyê verdibistanî de, dibistanan de, sinifanê 8 û 12î de heme welatî de destpêkerdişê perwerdeyê rî bi rî, eynî wextî de wilayetê ke hetê riskî ra sey kêmi û miyanên terîf biyê de heme mektebanê verdibistan, dibistan, mektebê miyanên û lîseyan de qerarê destpêkerdişê perwerdeyê rî bi rî ameyo girewtene. Menga adare ya ke mektebî abîyayî ra tepîya derheqê vêşîbiyayîşê nêweşan de doneyê Egitim-Senî tabloyê cêrênî de sey kilmek deyayê:

	15 Sibate-5 Adare	5-12 Adare	12-19 Adare	19-26 Adare
Wendekar	97	269	433	1125
Mamosta	95	141	475	669
Xizmetkar & Karmend	10	22	35	43

Tablo 3: Goreyê doneyanê Egitim-Senî mabênê 15ê Sibate – 26ê Adare de hûmara nêweşanê Covid-19î yê ke mekteban de ameyê tesbîtkerdiş

Seke tabloyê corênî de zî aseno, prosesê normalîzasyonê bikontrolî yo newe de warê perwerdeyî yê bîmenîyet û biweşî nêvirazeyayê û rêza perpûnî de kedkaranê perwerdeyî rê pêşengî nedeyê û perwerdeyê rî bi rî dest pêkerd. Semedê nê destpêkerdişê bêplanî ra hem wendekaran de hem zî kedkaranê perwerdeyî de hûmaran nêweşan bi vêşî. Nê prosesî de heme welatî de vêşîbiyayîşê hûmara nêweşana pîya, hewteyê verên yê menga nîsane ra tepîya perwerdeyê rî bi rî game bi game ame qedênayene. Bi no şekla, goreyê doneyanê resmîyan, Tirkîya de semedê pandemiyê Covid-19î yo ke Adara 2020î dest pêkerd bi ra wendekarî yew serre ra vêşêr perwerdeyê biserûber û bikalîte ra dûrî veradeyayê. Îlaweten, reyna yew serre ra vêşêr o ke destpêkerdişê perwerdeyê rî bi rî û bi vêşîbiyayîşê hûmara nêweşana pîya destpêkerdişê perwerdeyê onlaynî yeno tekrar kerdene. No semed ra qeçekan de hisê nediyarî û derheqê dewamkerdişê perwerdeyî de bêhêvîyî hasil bena, coka zî qeçekan de tesîrêno negatîf peyda beno.

Peynî de, na xebate mojnayo ke prosesê pandemî yê Covid-19î îdare nêbiyo, perwerdeyî rê butçeyêna bes nêabiryaya, derheqê resayîşê perwerdeyî de qeçekan rê çarçewayêna bikalîte û îmkânê seyyewbînan nêdeyayê, no proses tene heqê perwerdeyî yê qeçekan tehtîd nêkeno, derheqê ameyoxê qeçekan de zî riskan zî bi xo ya ano. Nê tesbîtî heme tecrubeyanê qeçekan ra vîneyayê. Semedo ke sey kêmbîyayîşê feqîrî, pêkardişê xoserqirewtîşê heqanê merdiman û awanbîyayîşê seyyewbînîya cînsiyetê komelkî mewzûyê muhimî ca bigirê, resayîşê perwerdeyê bikalîteyî wextanê krîzan de zî ganî bêro peydakerdene. Bi na xebate na ganiyî reyna ameyê roşnkerdene.

ÇİMEYİ

- Ataman, H. (2008). Eğitim Hakkı ve İnsan Hakları Eğitimi. İnsan Hakları Gündemi Derneği. Erişim adresi: http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/220_1.pdf
- Korlu, Özgenur. (2020.) Eğitim Yönetişimi ve Finansmanı Eğitim İzleme Raporu. ERG. Erişim adresi: https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR2020_EgitimYonetisimiVeFinansmani.pdf
- KESK. (2020, 13 Aralık). 2021 MEB Bütçesi, Pandemi Döneminde Eğitimin İhtiyaçlarını Karşılamaktan Uzaktır. Erişim adresi: <https://kesk.org.tr/2020/12/13/2021-meb-butcesi-pandemi-doneminde-egitimin-ihitiyaclarini-karsilamaktan-uzaktir/>
- TÜİK. (2020). Doğum İstatistikleri, 2019. Sayı: 33706. Erişim adresi: <https://tuikweb.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=33706>
- UNICEF. (2016, 18 Eylül). Yayınlanan bir raporun öğrenimde küresel bir krize işaret etmesi üzerine UNICEF eğitim alanına yapılan harcamalarının artırılması çağrısında bulundu. Basın Bülteni. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/yay%C4%B1nlanan-bir-raporun-%C3%B6%C4%9Frenimde-k%C3%BCresel-bir-krize-i%C5%9Faret-etmesi-%C3%BCzerine-unicef>

PABESTEYÎ

PABESTE 1. DERHEQÊ DÎDARÎYAN DE EWNÎYAYÎŞÎ

1. Zafê qeçekan îfade kerdo ke semedê sînorkerdişanê ke pandemîya piya ameyê ronayene ra “eciz biyê”. Semedo ke sosyalniyayîşê qeçekan qut biyo embazanê înan reyde têkilîya ci ameya sînorkerdiş û ney zî netîceyo mezkur ardo ware. Îlaweten, tayê qeçekan zî îfade kerdo ke cuya înan a normal vuriyaya û no zî çiyêno negatîf or.
2. Tayê qeçekan îfade kerdo ke, rewşê ekonomîk yê keyeyê înan xora rind nêbîyo û pandemîya piya no rewş hîna biyo xirab.
3. Zafê qeçekanê ke beşdarê cigêrayîşî biyê, wilayetanê ke goreyê Tirkîya nisbetê mayaxorabîyayîşî berz o ra, wilayetanê herêmanê Rojhelat û Başûrê Rojhelatî de ciwîyenê. Coka hûmara waye û birayan û mîyanê keyeyî de nufusê wendekaran yê qeçekanê beşdaran vêşî yo. Semedo ke sey tablet komputer ûsn. wasitayan rê resayîşê nê qeçekan rehet niyo, hem nê semedî ra hem zî semedo ke mîyanê keyeyî de qandê xebityayîşî wayîrê cayanê munasiban nîyê biyê mexdur.
4. Caardoxanê dîdarîyan nîşaneyê neseyyewbîniya cînseyetê komelkî na xebate de zî ferq kerdê. Goreyê ney, prosesê pandemî de keynekî mecbur mendê ke daxilê keda mîyanê keyeyî bê, lajekan ra zî ê yê ke dest bi xebityayîşî kerdo estê.
5. Caardoxê dîdarîyan hîs kerdo ke, qeçekî fam nêkenê ke çî rê wezaret timtûtîm tarîxanê abîyayîş û gêriyayîşê mekteban vurneno û semedo ke qeçekî vanê “hinî mektebî nêabiyanê” qeçekan de bêhêviyî peyda biya.
6. Dîdarîyan de asayo ke bigiranî wendekarê ke lîse û universîteyan rê amade benê de hetê psîkoloji ra tesîrê negatîfî hîna vêşî yê.
7. Peynî de asayo ke qeçekan bi na xebata hêviya hetkariya madî kerdo. Qedîyayîşê dîdarî de xeylên qeçekan persê “Şima do ma rê destekê tabletî bikerê?” pers kerda û xebate qedîyaya tepîya zî nê waştîşî dewam kerdo.

PABESTE 2. MURACATÊ MELUMAT GIREWTÎŞÎ Û CEWABÊ CI

Melumatê Muracatî

Hûmara Muracatî

2101262081

Wextê Muracatî

16/03/2021 11:51:34

Şeklê Muracatî

Melumat Girewtîş

Rewşê Muracatî

Muracat Ame Kerdene

Pers:

Semedo ke “Wextê Pandemî de Rewşê Qeçekan yê Resayîşê Perwerdeyî” fam bikera, bivîna û vilabikera ez ha yew xebata cigêrayîş û taqîbkerdişî ana ca. Semedo ke xebata raporkerdişî xurt bo ihtîyacê mi tayên doneyan rê esto. Qandê doneyanê ke şumûlê na xebate de ihtîyacê mi esto ez wazena çend persî bipersa.

1. Prosesê Pandemîyê Covid-19î de Tirkîya de çend wendekaran rê tabletî biyê vila? Goreyê wilayetan û qedemeyanê perwerdeyî vilabiyayîşê nê tabletan senîn o?
2. Qandê her qedemeyê perwerdeyî malbiyayîşê yew wendekarî, perwerdeyê rî bi rî û perwerdeyê onlaynî de çend o?
3. Prosesê Pandemîym Covid-19î de hetê Wezaretê Perwerdeyî yê Milî ra wendekaran rê destekê madî û destekê bînî çî yê?

Derheqê babeta ke cor ra bi kilmî ameya îzah kerdiş de persanê mi rê wextêno kilm de cewabdayîşê şîma bihurmet erz û taleb kena..

Cewab:

Nameyê Dezgeh/Yewîne: WEZARETÊ PERWERDEYÎ YO MILÎ (MEB) > SEREKÎYA XURTKERDIŞÊ STRATEJÎ

Melumatî yê ke ameyê waştîş şumûlê madeyê 7in yê qanûnê melumatgirewtîşî yo 4982 hûmarinî de ameyo erjîyayîş, Hetê Wezaretê ma ra sistem perwerdeyê onlaynî yo ke semedê Koronavîrusî ravejîyayo ware de qandê wendekaranê ke resayîşê ci tablet, komputer û înternetî çîn o rê, her wilayet de, vernî de laboratuwaranê komputerî yê dezgeh û mekteban de xeylên nuqtayê destekî yê EBA ameyê awankerdiş û goreyê waştîş û ihtîyacî hûmara nê nuqtayan yena vêşkerdiş. Îlaweten qandê wendekaranê ke dewe de ciwîyenê û resayîşê komputer, înternetî çîn o û problemê resî ancenê rê Wesayîte Mobîlî yê Destekê EBA virazeyayê û reyna goreyê waştîş û ihtîyacan hûmara înan zî yena vêşkerdiş. Wendekarî yê ke îmkanê înan çîn o, goreyê kaideyanê hijyen, rîpêş û mesafeyî eşkenê nê nuqtayanê destekî yê EBA ra îstîfade bikerê. Nuqtayê Destekî yê EBA û Wesayîte Mobîlî yê Destekê EBA keyepelê wezaretê ma <http://ebadesteknuktasi.meb.gov.tr> ra yenê weşanayîş.

Îlaweten, çarçewayê krîteranê, rewşê ekonomîk yê keyeyî, hûmara waye û birayanê wendekaran, resayîşê nuqtayanê destekî yê EBA de vilakerdişê tabletan ê yê ke xeta GSMî ya 4.5G miyan de 25 GB înternetê ci esto ameyo temamerdiş. Hûmara tabletan yê ke hetê wezaretê ma ra yenê vilakerdiş goreyê prosesê tedarîkî ameyo hedefkerdiş ke heta hewteyê 3in yê menga adarî 660 hezar hebe ravêno.

PABESTE 3. FORMÊ PERSAN

DERHEQÊ ÇÎYÊ KE QEÇEKÎ WEXTÊ PANDEMÎ DE PROSESÊ PERWERDEYÎ DE CIWÎYAYÊ DE CÎGÊRAYÎŞÊ PÊŞNÎYAZ Û DÎDARÎYAN

MELUMATÊ NASKERDOXÎ

1) Name û Peynamayê to?

2) Ti çend serri/serre ya/yê?:

3) Cînsiyetê to? Keynek() Lajek() Sewbîna() Cewabnêda()

4) Cayê Cuya to Wîlayet: Qeza: Dewe:

5) Ti şîna/ê kancîn mekteb?

6) Ti sinifa çendî de ya/yê?

7) Waye û birayê to estê?

Ney ()

Belê () Eke belê bo,

Şîma çend waye û birayê?

Serrê înan:

Înan ra kes şîno mekteb?

Dibistan

Mektebo Mîyanên

Lîse

DERHEQÊ PROSESÊ PANDEMÎ DE ERJNAYÎŞ

8) Pandemî dewam keno. Rojêna to senî ravêrena? Ti wazenê/a bi ma pare bikerî? Ti çi wext werzenê/a? Se kenê/a? Ti pê kaman kenê/a?

9) Eke ti xo yan zî qeçekanê bînan bifikirîyê pandemî/Çorr cuya şîma rê senî tesîr kerd?

10) Gelo mewzûyê ke zor da to est bî? Çiyêno ke ti wazena/ê pare bikerê estê?

DERHEQÊ WARÊ PERWERDEYÎ DE ERJNAYÎŞ

11) Mekteb senî şîno?

12) Ti mektebî rê senî dewam kena/ê?

() Eke perwerdeyo onlayn bo roje de/hewte de çend saetî?

() Eke perwerdeyo rî bi rî yo çend rojî?

() Eke perwerdeyo onlayn û rî bi rî yo çend roje û saetî?

() Eke qet yew zî nîyo çi ra?

13) Rojê ke ti nêşîna/ê mekteb ti sekana/ê?

14) Keye de Înternet esto?

() Ney

() Eke belê yo, şîma pabestîşî senî virazenê?.....

(Bi înternetê telefonî, bi înternetê embiryanan, înterneto sabît ûsn.)

15) Keye de qandê to tablet yan zî komputer esta?

() Ney

() Eke belê yo, ayîdê to ya?

Sewbîna kam xebitneno?.....

(Hûmara kesan):

16) wexto ke semedê pandemî ra mektebî reya verên gêriyayî to şa bibo tewrê dersa?

() Eke Ney bo, çi ra?....

() Eke Belê bo to kamcîn wasîtayan ra îstîfade erd? (Ti eşkena/ê yew ra vêşêr cewab bidê)

() Televizyon () Tablet () Bilgisayar () Telefon () Diğêr... ..

17) wexto ke semedê pandemî ra mektebî giroteyî bî to şa tewrê perwerdeyê onlaynî bo?

() Ney () Eke Belê yo () Biserûber () Bêserûber, çi ra?.....

18) Ti dersanê ke înternet yan zî telewîzyon ra beşdar biya/ê berdâr vînena/ê?

Çi ra?

19) Ti eşkena/ê muqeyeseyê dersanê mektebî yê rî bi rî û perwerdeyê onlaynî bikerê?

Goreyê to kamcîn rind bî, çi ra?

20) Perwerdeyê onlaynî to rê senî tesîr kerd? Eşkena/ê tayê hîrakerê? (Destpêkerdişê dersan, taqîbkerdişê dersan, famkerdiş, prosesê musayîşî, mamosta yan zî embazanê xo reyde têkilî, plankerdişê wextî, sinife de nêbiyayîş, fokuskerdişê eleqeyî ûsn.), çi ra?

() Pozîtîf () Negatîf () Tesîr Nêkerd.

Çunke,.....

21) Prosesê perwerdeyê onlaynî de keye de mendiş senî bi? Ti eşkena/ê tayê hîrakerê? Çi ra?

() Pozîtîf () Negatîf () Tesîr Nêkerd.

Çunke,.....

22) Prosesê perwerdeyê onlaynî de mîyanê keyeyî de rojane yewa/o pîl est bî? Kes est bî?

() Eke belê boî kamî?

() Eke ney bo, çi ra?

() Samedo ke pîlê keyeyî xebitênê

() sewbîna

23) Prosesê perwerdeyê onlaynî de mîyanê keyeyî de -eke bibo- cuya pîlanê ke xebitênê de vurîyayîşên bî? Şiyena karî, karanê keyeyî serûberkerdene, bi to eleqeder bîyena ûsn.) eke bîyo

() Pozîtîf, () Negatîf

24) Wexto ke derheqê perwerdeyî de ihtîyacê to çiyên rê biyên yan zî to çiyên waştêne yan zî derheqê dersanê to ihtîyacê to hetkarî rê biyên, kesi to rê destek dayên? / Est o? (Ti eşkena/ê yew ra vêşêr cewab bidê)

() Maye () Pî/Babî () Waye û Bira () Sewbîna

24) Perwerdeyo onlayn qandê ma heminan prosesêno newe bi. Goreyê to kamcîn metod qandê to û qeçekanê bînan hîna feydedar o? Çi ra?

() Perwerdeyo onlayn, çunke...

() Perwerdeyo rî bi rî, çunke.....

() Her di zî, çunke....

() Qet yew zî ney...

25) Wextê perwerdeyê onlaynî de mewzûyê ke zor dato est bî?

26) Baş o, yan hetê rehetî?

27) perwerdeyî yê onlaynî de bi mamostayan têkiliyê to senî bî?

() Hîna rind () Vurîyayîşên Nêbî () Lengîyeyî virazeyayî () Hîna xirab

Senî û çî ra, ti eşkena/ê tayê bikerê hîra?

28) Wextê perwerdeyê onlaynî de derheqê têkilî de mamostayanê xo reyde problemê to estbî?

() Ney () Fikrê mi çîn o () Eke belê yo, ti eşkena/ê tay bikerê hîra?

29) Prosesê perwerdeyê onlaynî de embazanê xo reyde têkiliya to senî bî?

() Hîna rind () Vurîyayîşên Nêbî () Lengîyeyî virazeyayî () Hîna xirab

Senî û çî ra, ti eşkena/ê tayê bikerê hîra?

ŞUMÛLÊ PROSESÊ PANDEMÎ DE DERHEQÊ PROSESÎ Û PERWERDEYÊ ONLAYNÎ DE PÊŞNÎYAZÎ

30) Eke ti biyayên to prosesê perwerdeyê onlaynî senî serûber kerdên? To waştên se bikerê? To çî çî vurnayên

31) Pandemi dewam keno. Semedo ke ti û/yan zî qeçekê bîni nê prosesî biemniyet, biweşî, bihuzur û rehet ravêrnê gelo pêşniyazê to estê?

32) Mewzûyêna ke ti wazena/ê îlawe bikerê esta?

....

Semedo ke to wext abirna to rê teşekur kana.

Elazığ Cad. Mimar Sinan Mah. Diyar Galeria C Blok Kat:4 No:10 Yenişehir / Diyarbakır
t: (0412) 223 00 90 f: +90 (412) 00 90 e: g.vakfi@gmail.com w: goctvakfi@gmail.com

www.giyav.org.tr